

1991 DE ZELFZWICHTER

61

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*
FA. DOORNBOS & PETERS

A-kerkhof 33 - 9712 BC GRONINGEN
 Telefoon 050-120807

Naar windmolen

Goeswert

te Feerwerd voor:

- * tarwemeel
- * tarwebloem
- * rijst
- * gort
- * pannenkoekenmeel
- * gemengd graan
- * en andere molen-
produkten (ook
voor zelfbakkers
(sters)

Dinsdag t/m zaterdag geopend
 13.30 - 18.00 uur.

MOLENAAR ROLF WASSENS

TEL. 05941-1545.

- * *Porselein*
- * *Kristal*
- * *Tafelbestek*
- * *Kado-artikelen*
- * *Lederwaren*
en
- * *Sieraden*

WOLDRING

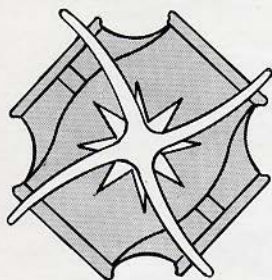
Oosterstraat 19
 Groningen - Tel. 050-133880

Meubels
en
Verlichting

WOLDRING

Stoeldraaijerstraat 25
 Groningen - Tel. 050-143222

DE ZELFZWICHTER

JAARGANG 18, NUMMER 61

MAART 1991

DE ZELFZWICHTER is het orgaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens - opgericht 4 oktober 1973.

Het blad verschijnt in de maanden: **maart, juni, september** en **december**. Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal f 20,- per jaar is het abonnement van DE ZELFZWICHTER gekoppeld. Losse nummers kosten f 2,50 exclusief porto.

Correspondentie-adressen:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens: Postbus 213, 9700 AE Groningen.
Postbank-nummer: 3866034.

Redactie van DE ZELFZWICHTER: C.E. van der Horst, Langeweg 10, 9679 HP Scheemda, telefoon 05979-1346.

REDAKTIE:

C.E. van der Horst, Scheemda
W.O. Bakker, Harkstede
H. Berends, Sebaldeburen
H.A. Hachmer, Nieuwe Pekela

VORMGEVING + TYPEWERK:

M.E. van Doornik, Westernieland

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE:

C.E. van der Horst, H.A. Hachmer,
J.P. Koers, G.J. de Vries, W. Roose,
B. Jongsma, T. de Jong, W.O. Bakker,
B. Oomkens en H. Berends.

DRUK:

Drukkerij Actief Scheemda, Scheemda

IN DEZE ZELFZWICHTER:

Redactioneel	2
Nieuwe omslag 1991	3
Jaarverslag 1990 VVGM	4
Wind, hout, vuur en jenever	7
Boekhouding Midwolder molenaar ...	13
Contributiebetalings 1991	14
Over molenaars en molinologen ...	15
Nieuwe Oostfriese molenboeken ...	17
Molens van Garnwerd en Feerwerd ..	19
Standaard-olienmolens	23
Conservering, een goede zaak	24
Tips voor verzamelaars	25
Aanvullende gegevens Zoutkamp	27
Molens in de Stellingwerven	27
Berichten van het Gilde	29
Over een molenverzameling	30
Waar wonen onze leden?	35
Van de ledenadministratie	37
Nieuwe leden	38
Vraag en aanbod	38
Een boeiend fenomeen, mislukt boek	39

REDAKTIONEEL

Bij het schrijven van dit stukje ter inleiding van alweer een nieuwe jaargang van 'De Zelfzwichter' is het echt koud. Al dagenlang nu houdt Koning Winter Nederland in zijn ijzige greep en nu - half februari - is ook nog de aarde bedekt met een laagje sneeuw.

Het is mooi buiten en een ieder wordt hierdoor gegrepen en beïnvloed. In geen enkel jaargetijde worden zoveel objecten gefotografeerd met de molen als blikvanger, als juist in deze winterperiode.

Zelfs onze dagbladen, boordevol Arabisch oorlogsnieuws, zien nog kans molenfoto's - soms zelfs in kleur - op te nemen. De molen en dan in het bijzonder de windmolen, neemt bij de winterplaatjes nog altijd een belangrijke plaats in. Zwoegende schaatser, een met riet bekraagde vaart en langs de oever of aan de horizon de aloude windmolen.

Sneeuwpret, jolige kindertjes met een slee en een molen completeert het geheel.

Let u maar eens extra op! In deze tijd kunnen onze dag-, week- en maandbladen onze molens niet missen. Hun landschappelijke functie is daarvoor te groot. Maar wij - lezers van 'De Zelfzwichter' - weten dat die molens niet vanzelf blijven staan. Zij hebben hulp nodig, drievoudige hulp:

de molenaar
de molenmaker
en de financier.

En met deze drie-eenheid kan onze nationale trots de eeuwen trotseren. Moge dat zo blijven!

C.E. van der Horst.

Een foto van "De Krimstermolen" te Zuidwolde. Sneeuw, ijs, schaatser en een molen. Echt Nederland!

Foto: W.O. Bakker, 18 februari 1978.

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter' van mei 1991 wordt u vriendelijk verzocht uw kopij in te zenden vóór:

13 mei 1991.

NIEUWE OMSLAG 1991

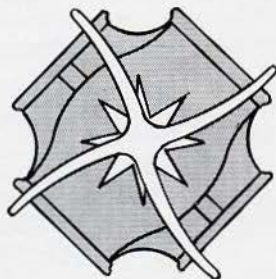
door C.E. van der Horst.

Voor het jaar 1991 is wederom een nieuwe omslag voor 'De Zelfzwichter' ontworpen door onze vormgever Martin van Doornik uit Westernieland. De grafische vormgeving is tegenwoordig sterk onderhevig aan mode-veranderingen en als redactie hebben wij gemeend hierbij mee te gaan. De omslag laat ons nu een veertiental foto's zien, waarbij de nadruk wordt gelegd op de algemene Groninger molentypen en op de goed over onze provincie verdeelde locaties waar deze foto's zijn genomen. Voorts zien wij dat onder andere vrijwillige molenaars, molenmakers en historische molendocumentatie onze Groninger molenwereld "draaiend" kunnen houden. Op de omslag zien wij de volgende foto's:

VOORKANT, linksboven: Een groepje vrijwilligers in opleiding met instructeur Bernard Dijk op de stelling in Vierhuizen. **Midden links:** molen *Entreprise* in winterkleed te Kolham. **Linksonder:** Achterkant van de kap van molen *Aeolus* te Adorp met voorbij draaiende wiek. **Rechtsboven:** Een zomerse opname van *De Jonge Hendrik* te Den Anel. **Rechtsmidden:** Bij Glimmen zien wij *De Witte Molen* staan. **Onder rechts:** Molenmaker Coen Westers uit Adorp aan het werk met de nieuwe onderbonkelaar voor molen *De Palen* te Westerwijtwerd.

ACHTERKANT, linksboven: Onderhoudswerkzaamheden in molen *De Helper* aan het Paterswoldsemeer. **Midden boven:** Houtzaagmolen *De Twee Reizigers* aan het Damsterdiep te Groningen, gebouwd in 1855 en gesloopt in 1903. Achtkant en kap waren met schaliën gedekt, iets apart! **Rechtsboven:** De ronde stenen korenmolen *De Hoop* in Haren. **Midden links:** De met volle zeilen malende molen *De Vier Winden* in Pieterburen. **Linksonder:** Schuin omhoogkijkend zien we de pas gerestaureerde molen van Noordbroek, *De Noordstar*. **Midden:** Fraai gelegen in het oude Westerwoldse landschap bij Ter Haar, staat de *standerdmolen* nog altijd te pronken. **Rechtsmidden:** Molenaar E.C. Broekema controleert de kaar in zijn *zeskante molen* te Niebert. En tenslotte groet de molen *Joesswert* te Feerwerd ons met zijn zwaaiende wieken **rechtsonder**.

JAARVERSLAG 1990 VERENIGING VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS

door C.E. van der Horst.

Wederom is een jaar aan ons voorbijgeleden. 1990 is geschiedenis geworden en het zestiende jaar van onze vereniging is nu verleden tijd.

Als secretaris van onze Vereniging Vrienden van de Groninger Molens rest mij nog u een overzicht te geven van dit eerste jaar van een decennium.

Verheugd zijn wij over het feit, dat het verslagjaar een flinke toename van het aantal leden te zien heeft gegeven. Dit versterkt ons in het streven alert te zijn op nieuwe bedreigingen voor onze windmolens. De 82 molens in ons Groninger landschap moeten behouden blijven en er moet ernstig naar worden gestreefd om enkele verdwenen molentypen weer te laten herrijzen!

Het aantal leden per ultimo december bedroeg 741 (vorig verslagjaar 702). Een toename dus van 39 leden.

Het verlies van leden door vermindering van het aantal gemeenten in onze provincie is hierdoor weer ruimschoots gecompenseerd.

Ook in dit verslagjaar willen wij niet nalaten onze dank uit te spreken voor de ledenwervingsactiviteiten van mevrouw Wieringa-Spijk van 's-lands meest noordelijk gelegen poldermolen *Goliath* te Roodeschool. Maar er zijn meer leden geweest, die meegewerkt hebben aan ledenwerving en ook die willen wij gaarne onze dank betuigen.

In het verslagjaar werden acht bestuursvergaderingen gehouden, alsmede twee vergaderingen op verzoek van en tezamen met Stichting 'De Groninger Molen'. Deze bestuurlijke bijeenkomsten hadden, zoals de laatste jaren gebruikelijk, plaats in het Monumentenhuis aan de Westersingel 43 te Groningen.

Voor de leden van de Vereniging vond er weer, zoals ieder jaar, een voor- en een najaarsvergadering plaats.

De voorjaarsvergadering is de officiële jaarvergadering en op 26 april werd deze gehouden in de Groningen-

hal op het veemarktcomplex te Groningen. Een aantal van 67 leden bezocht deze bijeenkomst, alwaar de bekende Groninger molinoloog, de heer W.O. Bakker uit Harkstede dia's vertoonde van molens in het Duitse Sleeswijk-Holstein en in Denemarken. De deskundige toelichting van de heer Bakker, op de hem zo bekende wijze, werd alomteweerd.

De najaarsvergadering vond plaats in het eenzaam gelegen wegrestaurant "Eemshaven" bij het dorpje Losdorp onder de rook van de plaats Bierum. Ondanks de vele regen op die dag en de tamelijk afgelegen ligging van de locatie, konden toch nog 51 bezoekers worden genoteerd. Ook deze avond werd besloten met een diavoorstelling van wel zeer oude zwart/wit-opnamen van verdwenen molens in de Zaanstreek. Dit was een bijeengebrachte collectie van de heer C.E. van der Horst uit Scheemda.

Excursie

De jaarlijkse excursie vond op 29 september 1990 plaats en had als reisdoel de noordhoek van Friesland.

Deze tocht was voortreffelijk voorbereid door de heren B. Dijk, H. van Hoorn en G. Koster. Aan alle excursionisten, totaal 73 personen, werd een geïllustreerde reisgids verstrekt met alle nodige informatie, gegevens over de te bezoeken molens, alsmede de molens welke voorbij werden gereden en ook toeristische wetenswaardigheden. Een kaartje van het te bezoeken gebied inclusief stadsplattegrond van Dokkum was eveneens bijgevoegd.

De excursie van 1990 kan dan ook als geslaagd in de annalen van de Vereniging worden bijgeschreven.

Propaganda

De propaganda in het verslagjaar is op een laag pitje gebleven na de bijzondere uitgifte van het boekje *De Zelf-zwichter* door Tineke Hamming in het voorafgaande jaar.

Er zijn uitvoerige brieven met bijlagen verstuurd naar diverse personen waarvan verwacht kon worden dat zij lid zouden willen worden. Een tiental nieuwe leden heeft dit opgeleverd.

Andere activiteiten

Op 12 mei 1990 vond de Nationale Molendag plaats. Door de erbarmelijke regenval op die dag is dit jaarlijks weerkerende evenement op een teleurstelling uitgelopen.

Het totale aantal werkende of draaiende molens op deze 18^e Nationale Molendag bedroeg 530 molens (het jaar daarvoor waren het er 644!) en in onze eigen provincie waren 55 molens draaiend of opengesteld (vorig jaar 53). Ondanks het slechte weer dus bepaald nog niet zo'n slecht resultaat. Het aantal bezoekers was ook in Groningen echter beduidend lager dan in andere jaren.

Nog in diezelfde maand mei, op de 26^e om precies te zijn, vond de jubileumviering plaats van het 150-jarig bestaan van de koren- en pelmolen *Ceres* te Spijk. Deze feestelijke gebeurtenis had officieel een jaar eerder moeten plaats vinden, maar de molen was toen nog niet draai-vaardig. De Stichting 'De Groninger Molen', eigenaresse van de molen, besloot toen eerst tot restauratie over te gaan.

Onder auspiciën van de vereniging 'De Hollandsche Molen' werd op 16 november te Leiden de 12^e Molencontactdag gehouden. Als onderwerp stond het molenbeleid van provincies en particuliere molenorganisaties centraal, terwijl er ook een voordracht gehouden werd over de 30-jarige Rijnlandse Molenstichting. Met een afvaardiging uit het bestuur was onze Vereniging op deze altijd voortreffelijk geleide contactdag aanwezig.

Aktiviteiten van de commissies

De Commissie Eigen Molenbezit heeft zich in het verslagjaar wederom bezig

gehouden met de plaatsingsmogelijkheden voor de in verenigingsbezit zijnde Amerikaanse windmotor. De plannen hieromtrent hebben echter nog geen vaste vorm aangenomen. De voormalige gemeente Nieuweschanx heeft afgehaakt.

De Commissie Public Relations heeft gezorgd dat een enige jaren geleden uitgekomen molenfolder van de V.V.V. aan de achterzijde werd bedrukt met propaganda voor de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens. Deze fraaie kleurenfolder is nu ter beschikking van de Vereniging gekomen.

De Archief-commissie is in het verslagjaar gereed gekomen met het fotokopieren van de unieke molenhistorische gegevens van wijlen de heer B. van der Veen Czn. De commissie onderzoekt momenteel de mogelijkheden om molengegevens in een computer op te slaan. Een groot aantal kranteknipsels, vele jaren overspannend, betreffende Groninger windmolens en afkomstig uit de archieven van de heer C.E. van der Horst, is overgenomen op fotokopie.

Moleningen

In het verslagjaar is de Vereniging, middels haar bestuur, weer vertegenwoordigd geweest bij enige moleningen.

Op donderdag 7 juni 1990 werd de poldermolen *Meervogel* te Hoeksmeere (gem. Loppersum) na een grondige restauratie van ruim een jaar feestelijk in gebruik genomen. Deze molen met een vlucht van 20 meter wordt als reservegemaal in stand gehouden. De molen zal worden bemalen door een vrijwillige molenaar.

Op 17 november, een zaterdag, vond de ingebruikstelling plaats van de koren- en pelmolen *De Noordstar* te Noordbroek (gem. Oosterbroek).

Dit werd een bijzonder feestelijke gebeurtenis, waarbij het hele dorp, middels allerlei activiteiten, werd betrokken.

De molen, eigendom van de gemeente, werd bij deze gelegenheid overgedragen aan de Molenstichting 'Oldambt'. Een stichting die reeds twee poldermolens in de gemeente Scheemda onder haar beheer heeft. De toekomst van deze fraai gelegen molen is hierdoor ver-

De gerestaureerde molen "De Noordstar" te Noordbroek in zijn besneeuwde omgeving.

Foto: M.E. van Doornik, 16 febr. 1991.

zekerd en de maalvaardig opgeleverde molen zal worden bemalen door een vrijwillige molenaar.

Film over de Groninger molenwereld

Ondanks de goede verwachting dat de in de maak zijnde film in het verslagjaar gereed zou komen, is dit niet gelukt. Alles op alles zal worden gezet om in 1991 de film gereed te doen zijn.

De Zelfzwichter

Het door de Vereniging uitgegeven kwartaalblad 'De Zelfzwichter' is nu

voor het 17^e achtereenvolgende jaar verschenen. Het vormt een belangrijke schakel in het contact met de leden. In het begin van het jaar 1990 is de redactie overgestapt op een nieuwe drukker. De vorige drukkerij, die het blad vele jaren heeft verzorgd, bleek niet in staat communicatie toe te staan tussen drukkerij en redactie. Met de huidige drukker is dat wel het geval.

Om de prijs van uitgave te kunnen verlagen, is met ingang van 1990 de omslag van 'De Zelfzwichter' in vaste uitvoering verschenen. Van steeds wisselende omslagen is dus nu afgestapt.

De redactie van 'De Zelfzwichter' is in het verslagjaar ongewijzigd gebleven. Zij bestaat uit de heren:

C.E. van der Horst	Scheemda
W.O. Bakker	Harkstede
H. Berends	Sebaldeburen
H.A. Hachmer	Nieuwe Pekela

De lay-out en het typeklaar maken werden verzorgd door de heer M.E. van Doornik uit Westernieland.

Het postklaar maken en de verzending geschieden door de heer en mevrouw Dijk uit Den Ham (Gr.). Het aantal buitenstaanders, dat bijdragen leverden aan het blad, is in stijgende lijn. Het spreekt vanzelf dat de redactie dit feit met genoegen heeft geconstateerd.

Bestuurssamenstelling

In het verslagjaar waren de heren T. de Jong (voorzitter) en G. Koster afgetredend. Beiden waren herkiesbaar en met algemene stemmen zijn zij herkozen. Aan het eind van het verslagjaar moest de heer H.D. van Hoorn in verband met een verhuizing zijn bestuursfunctie voortijdig beëindigen. Op het moment van het maken van dit jaarverslag is er dus één vacature.

Het huidige bestuur bestaat uit de heren:

T. de Jong - Hoogkerk	voorzitter
C.E. van der Horst - Scheemda	secretaris
G.J. de Vries - Scheemda	penningmeester
B. Dijk - Den Ham (Gr.)	technisch adviseur

L.H. Duym - Haren	<i>lid</i>
J. van Dijk - Groningen	<i>lid</i>
F. Graeler - Zuidhorn	<i>lid</i>
Dr. F.L. Humbert - Haren	<i>lid</i>
G.F.J. Koster - Peize (Dr.)	<i>lid</i>
J.R. Rubingh - Ten Boer	<i>lid</i>

Vooruitzichten 1991

Zoals ook reeds vermeld in het vorige jaarverslag, zal de Vereniging zich blijven inzetten voor het terugbrengen van tenminste één exemplaar van verdwenen molentypen, die vroeger wel voorkwamen in de provincie Groningen. Gedacht wordt hierbij aan de *spinnekop* en de *tjasker*. Wat dit laatste molentype betreft zijn de plannen tot her-

bouw al ver gevorderd en in 1991 hopen wij onze leden hierover meer te kunnen vertellen.

Ook het terugbrengen van een *molen met windroos* in plaats van een staart, blijft op het programma staan.

Ook zal de nodige aandacht worden besteed aan de thans nog aanwezige molenvormen en strompen in onze provincie. In dit verband kunnen wij mededelen dat de molenstomp van de poldermolen *Bombay* te Lutjegast (gem. Grootegast), het laatst overgebleven restant van een schepradmolen, door bemiddeling van onze Vereniging inmiddels op de Monumentenlijst werd geplaatst.

Met alle kracht zal het bestuur van de Vereniging werken aan uitbreiding van het ledenbestand.

WIND, HOUT, VUUR EN JENEVER

door H.A. Hachmer.

Met een flinke slok jenever werd in 1786 de succesvolle bouw van molen *De Vrijheid* aan de Kalkwijk beklonken. Volgens een oude traditie hielpen omwonenden bij het laatste karwei: het steken van de wiken. Sytze Calkema mocht zich voor f 10.400,- eigenaar noemen van een heuse houtzaagmolen met behuizing, eerste in zijn soort te Hoogezand.

Wind en hout

In het nabijgelegen Foxhol stond een in 1738 gebouwde houtzagerij: *De Goede Hoop*. Het tij was gunstig voor houtzaagmolens. De vraag naar gezaagd hout bleef in de 18^e eeuw in de Veenkoloniën stijgen. Overal verschenen nieuwe woningen en boerderijen. De bedrijvigheid nam toe. Werven, blokmakerijen en andere bedrijfjes verschenen langs het diep.

Merkwaardig genoeg werd de molen elf jaar na de bouw, in 1797, gesloopt en aan het Kieldiep westzijde hoek Winschoterdiep zuidzijde herbouwd op een stenen voet van ongeveer 8,5 meter.

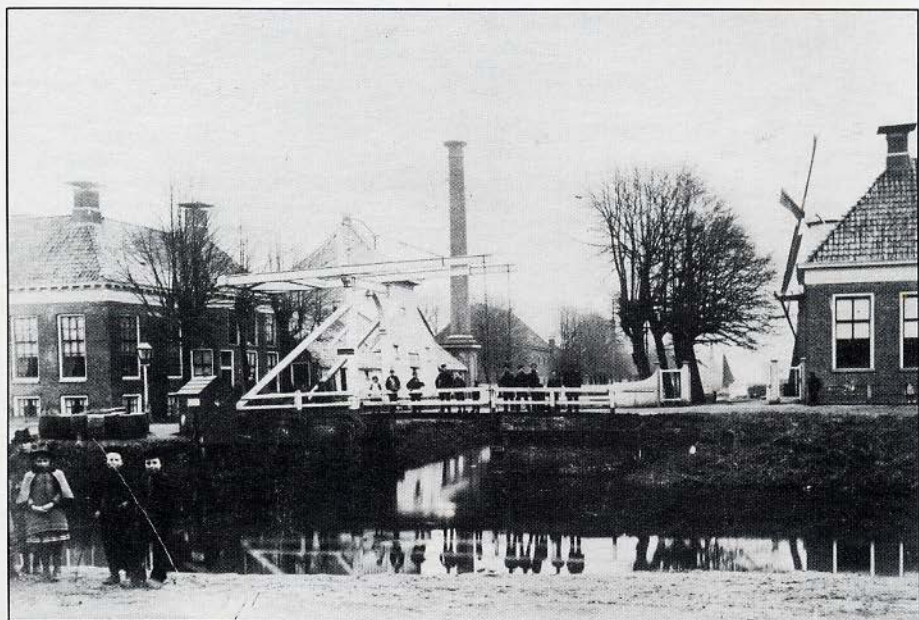
In 1840 verwierf de familie Van Calcar de molen. Na 52 jaar werd de molen door de fa. A.C. Maathuis overgenomen.

De tijden waren veranderd. De scheepsbouw was teruggelopen en gebruikte

bijna geen hout meer. Scheepsbouwer Ipe Hooites liet in 1892 zelfs zijn in 1855 nieuw gebouwde molen slopen. Andere houtzagerijen schakelden over op stoom. In 1854 werd te Hoogezand een nieuwe stoomhoutzagerij gebouwd. Stoom bood continuïteit. Toch hield *De Vrijheid* stand. Elk vlagge wind werd benut om de concurrentie de baas te blijven. Diezelfde wind werd de molen noodlottig.

Vuur

Op 27 augustus 1895 draaide molen *De Vrijheid* bij windkracht 10. Een stevige wind, maar er leek niets aan de hand. Plotseling werd er brand geroepen. Rook sloeg uit de kap. Waarschijnlijk was de bovenas warm gelopen. De stevige wind deed de rest. In een mum van tijd stond de gehele molen in lichterlaaie.

De situatie vóór de catastrofale brand van 27 augustus 1895. Links achter de "klap" stoomoliemolen "De Ooievaar" met puntdak van B. ter Borgh. Rechts houtzaagmolen "De Vrijheid" achter het woonhuis van eig. Anthonie Maathuis.

Foto: Rijksarchief Groningen.

Tegen half 12 werd in Hoogezand de brandklok geluid. Volgens de heer H. Groeneveld, een van de ooggetuigen, was dit een angstaanjagend geluid, heel hard en langdurig.

Diverse brandspuiten rukten uit, maar er was geen houden aan. Met donderend geraas kwam het brandende, maar nog steeds draaiende wienenkruis naar beneden.

Brandspuiten uit onder andere Sappemeer en Kiel-Windeweer schoten te hulp. Men was bepaald niet zonder ervaring. In de nacht van 16 op 17 maar 1887 brandde de in Hoogezand ten oosten van villa Overwater staande houtzaagmolen *Overwater* af. Een jaar later, op 16 mei 1888, volgde de te Sappemeer staande oliemolen *Het Wapen van Friesland*.

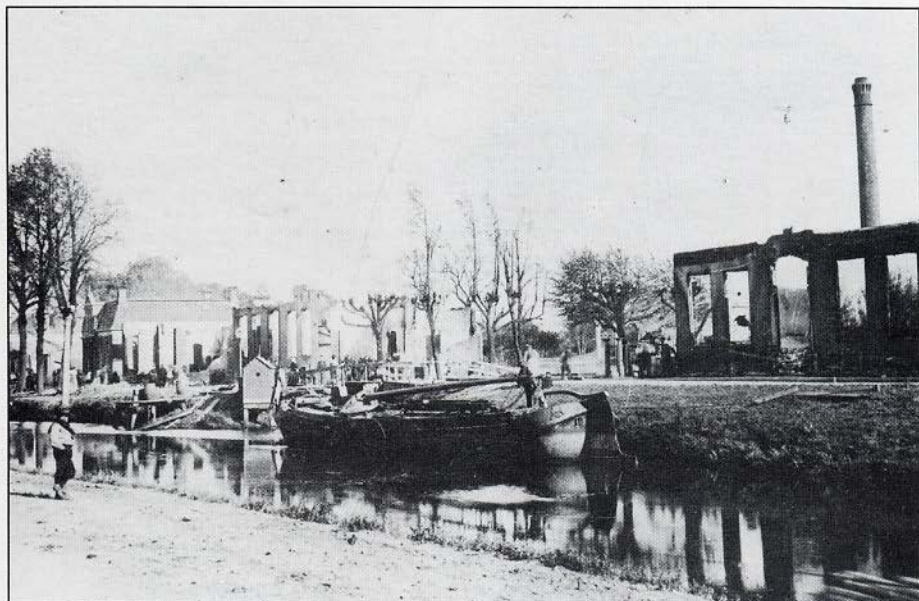
De brand bij Maathuis was anders, het vuur sloeg over. Drie houtloodsen, de woning van molenbaas Ter Laan, het huis van weduwe Vossekamp, alles vatte

vlam. Als een tornado zocht het vuur zijn weg. De tegenover *De Vrijheid* gelegen stoomoliemolen *De Ooievaar* van B. ter Borgh gaf het vuur nieuw voedsel. Een voorraad zaad en olie ter grootte van 130 last *) hulde al brandend een groot deel van Hoogezand in duisternis. De in het pakhuis van Ruding opgeslagen olie ging eveneens in vlammen op.

Enkele brandweerlieden beleefden tussen de roetzwarte rookwolken spannende ogenblikken. Tijdens het blussen was de spuit van Kiel-Windeweer ingesloten geraakt. Met veel moeite wist men zichzelf en de spuit te redden. Vijfentwintig meter brandslang ging verloren.

Veel inwoners van Hoogezand vreesden het ergste en namen voorzorgmaatregelen. In de buurt van het vuur zag je

*) 1 last = 30 hectoliter.

De situatie vlak na de brand. De puinhopen roken nog na. Rechts de restanten van het huis van Maathuis. Op de achtergrond het enigste restant van "De Ooievaar": de schoorsteen van de stoommachine.

Foto: Rijksarchief Groningen.

mensen met huisraad slepen. Ook verderop was men in rep en roer. Stalhouder Groeneveld bracht alle paarden en rijtuigen naar het Abrahamsdiepje. De kinderen, waaronder een baby, werden voor alle zekerheid naar de grootouders in Sappemeer gebracht.

Er waren ook minder bevreesden. Zij trokken naar het vuur om te kijken. Onder hen bakker Kuitse. Tegen een omstander bromde hij: "Nou, dat is *mie t brandje wel*", waarop de omstander antwoordde: "Joa, kiek moar, joen *slipjasse brandt ook al*", en warempel, het vuur had zijn bakkerij bereikt. Het vuur was zelfs over het Winschoterdiep geslagen.

De bakkerij van Kuitse en de boerderij van weduwe Reinder Boerema brandden tot de grond toe af. Hotel Roelfsma werd aangetast, maar bleef behouden. Zelfs bruggen moesten het ontgelden. De Hoge Til werd gedeeltelijk, de brug over het Kieldiep geheel vernield. Zo'n veertig schippers konden hun tocht

niet vervolgen en moesten wachten, totdat de restanten werden geruimd.

Tegen het einde van de middag had men de brand onder controle en kon men de wonden likken. Een groot deel van de 14 aanwezige brandspuiten keerde huiswaarts. De rest bleef nablussen.

In totaal waren 17 woonhuizen tot de grond toe afgebrand. Verschillende bedrijfjes verdwenen van de aardbodem. 24 gezinnen werden dakloos **). Toch was er een klein wonder geschied. Témidden van de vuurzee waren de herenbehuizing van fabrikant F. Hijner en de pas geopende winkel van Bronsema blijven staan.

Minder geluk had Tabo Timmer, onderknecht van Maathuis. Hij dacht het huis waarin hij woonde niet in brand zou geraken. Het tegendeel bleek waar. Door de schrik kon hij niets redden. Uit nood schreef Tabo Timmer een bedelbrief aan burgemeester Van Rooijen. Een opsomming van wat hij verloor, volgde. Hij noemde:

sputgasten soms hun plaats om even hun dorst te lessen.... De Nieuwe Groninger Courant weersprak de geruchten. "Menigeen zal meenen, dat de brandweer óf gebrekkig ingericht óf te laat aanwezig was op het terrein", maar aldus de krant, "Ijverig was onze brandweer werkzaam en spoedig werd ze krachtig ondersteund door de brandweer van Sappemeer, zodat bij den hevigen wind het hieraan is te danken dat er niet meer perceelen in asch werden gelegd."

B. en W. van Hoogezand dachten er anders over. Vooral wethouder Smit kon zich mateloos ergeren en nam geen blad voor de mond. "Dat manschappen, die aan de spuit werkzaam zijn, alleen dan diensten willen verrichten, wanneer hun flink jenever wordt geschonken is een onhoudbare toestand, te eerder nog omdat zij voor hunne diensten worden betaald."

Ook de vele kijkers, die geen hand uit de mouwen staken, was hem een doorn in het oog. De verbolgen wethouder zag graag dat de gehele brandweer werd gereorganiseerd. Het college wilde er toch nog wel een paar nachten over slapen; het gemelde werd aangehouden tot een volgende vergadering. Die vergadering kwam pas op 7 februari 1896. Ondertussen rommelde het flink bij de plaatselijke brandweer. Homveld, Broerken en Brons bedankten voor hun taken. Laatstgenoemde gaf als reden een te geringe bezoldiging op.

Op 7 februari 1896 werd door B. en W. van Hoogezand een waar Salomonsoordeel geveld. Na lang tobben kwam men tot de conclusie dat *ontslag* van alle honderd spuitgasten het beste was.

Via advertenties in regionale bladen werden nieuwe kandidaten opgeroepen. De reglementen voor de brandweer werden aangepast. Eenmaal in dienst getreden, kreeg iedere brandweerman een identiteitsplaatje met daarop het nummer van de spuit en een persoonlijk nummer. De onkostenvergoeding werd opnieuw vastgesteld. Bij een oefening ontving men 35 cent. In geval van brand het eerste uur 30 cent, het tweede uur 25 cent en de overige uren 20 cent. Pijphouders verdienden iets meer. Zij kregen voor het eerste uur 45 cent, het tweede 40 cent en de

overige uren 35 cent. Het besluitvaardige college ging nog verder. Kwartiermeesters mochten tijdens een brand de spuit, waartoe ze behoorden, niet verlaten.

Na afloop van een brand moest men of aan de opperbrandmeester of aan de Burgemeester en Wethouders een lijst overhandigen met daarop de namen van de aanwezige brandweerlieden en de tijd dat men actief was.

Voor de vele kijklustigen was in het vervolg ook een taak weggelegd. Naar aanleiding van artikel 192 en 193 van de gemeentewet werden alle mannelijke ingezetenen van 20 tot 60 jaar verplicht in geval van nood de handen uit de mouwen te steken, teneinde zó nodig behulpzaam te zijn bij het blussen van een brand. Weigerachtigen werden bestraft. Niet iedereen hoefde zijn vingers te branden. Voor de gegoeden bleef er de mogelijkheid open de plaats af te kopen. Met een gerust hart gingen B. en W. die 7^e februari naar huis. Men had slagvaardig opgetreden.

Op 14 februari 1896 werden de eerste nieuwe kwartiermeesters benoemd. De eer viel toe aan:

Johan Verstocht te Martenshoek bij spuit 1,
Hendrik Kroeze te Hoogezand bij spuit 2,
Georgius H. Bodewes te Martenshoek bij spuit 3 en
Frederik G.L. Ziessen te Hoogezand bij spuit no. 4.

Hoogezand kon weer gerust slapen. Een gapend gat herinnerde aan een brand, die tengevolge van een stevige wind en een falende brandweer uitgroeiende tot een ware ramp. Eén jaar na de brand druppelden de aanvragen tot herbouw bij de gemeente binnen. Het eerste verzoek kwam op 5 mei 1896 van mevrouw D. Boerma. Op 25 juni van hetzelfde jaar volgden de broers M. en D. Alfing. Zij hadden op 27 augustus 1895 hun smederij met behuizing zien verbranden.

De veroorzaker van de brand werd niet herbouwd. Maathuis zette zijn hout-handel voort zonder molen. In december 1895 had Anthonie Egberts Maathuis nog een aanschrijven gekregen van B. en W. Maathuis werd gemaand de

De situatie anno 1990. Rechts achter de bomen (vergelijk de foto van vóór de brand) bevond zich de houtzagerij van Maathuis. Het Kieldiep is ter plaatse gedempt en heet nu Heveapad en op de plaats van de woningen links stond vroeger de woning en de stoomoliemolen van B. ter Borgh.

Foto: H. Feiken.

restanten van het afgebrande woonhuis met spoed te ruimen. Een nog overeind staand stuk muur, staande aan het Winschoterdiep zuidzijde, leverde gevaar op voor passanten. Anthonie kon kiezen: of binnen 24 uur de muur verstevigen of het geheel slopen. Hij zal wel voor het laatste gekozen hebben.

De stoomoliemolen *De Ooievaar* van Jan Reinhard ter Borgh werd evenmin herbouwd. Ter Borgh begon op diezelfde plaats een zeepziederij. Op 21 oktober 1896 vroeg hij de vergunning aan. Op 3 december 1896 werd deze verstrekt.

Het college stelde enkele eisen. De fabriek mocht niet overdadig stof- en rookoverlast veroorzaken. Bovendien mocht er geen onzuiver water in het

kanaal vloeien, lekken of stromen. De zeepziederij werd geen succes. Ze werd in de beginjaren van deze eeuw geliquideerd. Later verrees iets achter dit terrein de Hevea-fabriek.

Anno 1990 herinnert er ogenschijnlijk niets meer aan de grote brand. Het Kieldiep is gedempt en heet nu Heveapad. De houtstek van Maathuis is verdwenen, maar enkele oude bomen markeren de plaats.

Op het terrein van *De Ooievaar* staan woningen. Ooggetuigen zijn er haast niet meer. De ouderen van nu hebben het van horen zeggen. Toch is er een kleine herinnering. Het gelukspand van Bronsema bestaat nog steeds. Als die muren konden spreken, dan spraken ze over wind, hout, vuur en jenever!

BOEKHOUDING VAN MIDWOLDER MOLENAAR

door J.P. Koers.

BEWAARD GEBLEVEN

Garrelt Jans van Anken was, zoals we in de vorige 'Zelfzwichter' konden lezen, van 1849 tot 1879 molenaar in Midwolda. Van zijn activiteiten als molenaar, maar vooral ook als ondernemer en speculant deed hij verslag in een kasboek, dat nog steeds door zijn nakomelingen zuinig wordt bewaard. In het boek vinden we niet alleen de jaarlijkse inkomsten uit de molen, ook diverse geldleningen onder andere aan zijn kinderen en genoten huurpenningen van woningen werden nauwgezet geregistreerd. Daardoor krijgen we een levendig beeld van deze ondernemende molenaar uit Midwolda.

"1849. Den 5 Mei hebben wij de molen te Midwolda kocht voor de som van f 13.000,50 met daarbij behoorende huis en tuin en daarbij staande kleine huis voor de som van f 270,00, zo noteerde Van Anken de aankoop van de in 1844 herbouwde koren- en pelmolen. Het kleine huis, waarover hij spreekt, werd verhuurd voor een jaarlijks bedrag van 24 gulden aan ene Mattje Bos.

Het was de oude sarrieshut, want in latere jaren wordt steeds melding gemaakt van: "Mattje Bos de hut verhuurd". Hoewel de familie Van Anken in mei 1849 eigenaar werd van de molen, bevat het notitieboek ook enkele mededelingen uit het jaar daarvoor. Kennelijk was de Garrel Jans van Anken al in 1848 actief als molenaar. De volgende pos-ten staan genoteerd:

1848 en 1849

29 Julij, aan J. Kranenborg voor pelsteenen	100,00
12 April, voor ruiten zetten in de keuken	24,50
voor het lappen van de pomp	1,00
voor een nieuw vangtouw	1,25
20 Maart, aan de moolenmaker betaald	3,35
12 April, voor timmerman daguur en kalk	34,72
15 Sept., ontvangen voor de oude pelsteenen	34,00

Helaas vinden we verderop in het boek vrijwel geen berichten over reparaties aan de molen. Het gedeelte waarin het maandelijks ontvangen maalloon wordt beschreven, vangt aan op 18 mei 1849, dertien dagen na aankoop van de molen. De lijst loopt tot aan april 1869, maar mist de afrekening over het jaar 1851. Dat de molenaar het geld tijdens de herfstmaanden moest verdienen, blijkt duidelijk uit de maandelijks bedragen.

Als representatief voorbeeld mag dienen het overzicht uit 1854.

1854:

Januarij	f	65,69
Februarij	f	54,51
Maart	f	63,36
April	f	87,91
Mei	f	49,15
Junij	f	46,40
Julij	f	50,77
Augustus	f	90,42
September	f	131,83
October	f	143,63
November	f	183,99
December	f	165,26

De lijst van jaarlijkse inkomsten ziet er als volgt uit:

1850	f	1713,82
1851	f	?
1852	f	1562,50
1853	f	1181,42
1854	f	1133,17
1855	f	971,84
1856	f	974,55
1857	f	1084,35
1858	f	1028,12
1859	f	1086,39
1860	f	1152,35
1861	f	1170,70

1862	f	1046,00
1863	f	953,90
1864	f	1036,58
1865	f	1076,59
1866	f	1105,00
1867	f	943,83
1868	f	898,60

Garrelt Jans van Anken werd op 30 juni 1814 te Bellingwolde geboren als zoon van Jan Fokkes van Anken en Eentje Tiessens Kuiper. Hij huwde met Aafke Houwen.

Dochter Anna huwde op 20 mei 1874 met T.J. Woltjer, landbouwer te Bovenburen bij Winschoten. Uit de aantekeningen van Garrelt blijkt hoe de molenaar eerst zijn dochter en later zijn zoon middels leningen in de huishouding hielp. In mei 1874 ontving Anna een bedrag van f 900,- in contanten en verder *"een spiegel en 6 stoelen, een knegtbed, nieuw beddegoed, een vet varken van f 80,- en allerhande steengoed"*.

Verderop vermeldt de lijst opnieuw contanten, wastobben, een kaasvaatje, een linnenkast en een *bei slijf* (pollepel).

Ook zoon Jan doet, als hij in juli 1876 in het huwelijk treedt, een beroep op de portemonnaie van zijn vader. Naast geld ontving hij blijkens het kasboek vaatwerk, een nieuwe klok, een *zwilk* (tafelkleed), een koffiemolen, spek en turf.

Verder vinden we op de rekening van Jan van Anken in het voorjaar van 1879 een *"nieuwe maalsteen"* ter waarde van f 127,50 vermeld.

Op 1 mei 1879 droegen Garrelt van Anken en zijn vrouw de molen, het molenhuis en de sarrieshut over aan Jan van Anken. De koopsom bedroeg f 13.000,-. Garrelt vermeldt in het boek dat ze bij vertrek uit Midwolda een kapitaal bezaten van f 18.151,-, waarin zijn vrouw uit de nalatenschap van haar ouders ruim 1.500 gulden had bijgedragen.

Van het geld werden onder andere aan beide kinderen, Jan en Anna, leningen verstrekt. Jan de opvolger kreeg totaal f 11.500,- en zijn zuster en haar man f 900,-.

Bovendien belegde Garrelt van Anken op een gegeven moment een totaal bedrag van f 2.034,- in Russische waardepapieren. Dat hem dat geen windeieren legde, blijkt uit de verkoop van de aandelen, nog geen jaar later. De winst bedroeg maar liefst 181 gulden. Russische aandelen, effecten en obligaties waren erg in trek. In de periode 1869-1886 zien we hem vaker een gokje wagen met waardepapieren van de Russische spoorwegen of *"een Oostenrijker"*. Doorgaans worden de papieren echter na een korte tijd met een geringe winst weer verkocht.

Zo zien we, dat Garrelt van Anken meer was dan alleen molenaar. Als goede ondernemer wist hij zijn financiële zaken niet zelden een gunstige wending te geven.

Garrelt Jans van Anken overleed op 5 september 1896.

CONTRIBUTIEBETALING 1991

Evenals voorgaande jaren treft u in deze eerste 'Zelfzwichter' van het nieuwe jaar een acceptgirokaart aan, waarmee u de contributie kunt voldoen.

Ik verzoek u vriendelijk de contributie zo spoedig mogelijk te betalen.

De Vereniging heeft dan weer de financiële ruimte om haar plannen voor dit jaar uit te voeren. Het bestuur is er nog druk mee bezig, maar u zult op de jaarvergadering en in de volgende 'Zelfzwichter' hierover het een en ander te horen of te zien krijgen.

De contributie blijft voor dit jaar f 20,-. Het wordt echter zeer op prijs gesteld als u de Vereniging met een extra gift verrast.

Enkele leden hebben reeds de contributie voor 1991 betaald. Zij ontvangen daarom ook geen acceptgirokaart.

Het bestuur is van plan dit jaar weer flink aan de weg te timmeren voor het molenbehoud en molenherstel. Uw bijdrage is daarvoor hard nodig.

Uw penningmeester,
Grieto de Vries.

OVER MOLENAARS EN MOLINOLOGEN

door Willem Roose, Koudekerke (Zld.)

In 'De Zelfzwichter' nrs. 57, 58 en 60 verschenen enkele artikelen met betrekking tot de opleiding vrijwillig molenaar. Het probleem aan de basis van die artikelen is: Er dreigt/is een tekort aan vrijwillige molenaars, waardoor steeds minder molens op geregelde tijden in bedrijf gesteld kunnen worden. De (eventuele) oplossing luidt: Verlaging van de exameneisen. In 'De Zelfzwichter' nr. 60 vat de heer F.L. Humbert de huidige standpunten van enige betrokken instanties kort en duidelijk samen, met het verzoek om reacties van de lezers.

Voor ik de knuppel in het hoenderhok zal werpen, eerst mijn achtergrond: ik ben (nog maar) 21 jaar. De afgelopen ca. 13 jaar heb ik eerder duizenden, dan honderden uren op molens vertoeft. Eerst (minimaal) eenmaal per week op een in vol bedrijf zijnde korenmolen bij een vakmolenaar en sinds mijn 18^e jaar (de jongste molenaar van Nederland?) draai, maal en timmer ik er lustig op los, op een gemeente-molen bij mij in de buurt als zelfstandig (vrijwillig) molenaar/beheerder.

Het zogenaamde *molenaarsexamen* heb ik nooit afgelegd en ik heb daar eerlijk gezegd ook weinig behoefte aan, om reden die ik hieronder nader uiteen zal zetten. Ik ben dus een *beunhaas*. Fijn dat te vernemen uit de mond van de voorzitter van de landelijke molencub, waar ik nu zelf ook alweer bijna 15 jaar lid van ben. Tolerantie is en blijft een schone zaak....

"Persoonlijk ben ik meer dan 60 jaar met molens in de weer geweest, maar ik weet zeker dat ik zou zakken, wanneer ik opging voor het examen", aldus een citaat van de heer H. Blaauw in 'De Zelfzwichter' nr. 60. Wanneer het bestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars dit leest, moet er eigenlijk al een lampje gaan branden dat er iets fundamenteels fout is met hun opleiding.

Waarom zou een man als Blaauw (zoals overigens talloze (oud-)beroepsmolenaars!) zakken? Zou hij niet in staat zijn om een molen op een juiste manier te bedienen? Dat lijkt me sterk na 60 jaar! Nee, mensen als Blaauw zouden zakken omdat ze niet voldoende kennis hebben van de theorie, die de laatste

jaren in beangstigend grote proporties aan het zogenaamde *molenaarsexamen* is toegevoegd. Enige theoretische kennis bij een molenaarsopleiding is een goede zaak, maar het moet niet de pan uitrijzen. Het molenaarsvak is namelijk een typisch *praktijkvak*; een vak dat je leert door veel en lang op molens te vertoeven in alle mogelijke weersomstandigheden en niet uit een boekje of op een of andere tot in den treure georganiseerde *Gilde-theorieavond*. Veel te vaak heb ik collega's gesproken die gezakt waren, omdat ze bijvoorbeeld niet wisten hoe de constructie van een paltromolen was, niet alle constructiedelen tot in details uit hun hoofd kenden, een te geringe weerkennis hadden, enz. enz.

Maar het kan ook anders, want het kón ook anders: uit gesprekken met twee reeds ca. 15 jaar gediplomeerde vrijwillige molenaars bij mij in de buurt, vernam ik dat het toenmalige theoretische examen aanzienlijk beperkter was. Een weercursus was toen bijvoorbeeld nog helemaal niet inclus! Zijn zij dan slechtere molenaars dan de recent opgeleide vrijwilligers? Deze vraag durf ik hier gerust met **nee** te beantwoorden. Ik zou zelfs nog eerder het tegenovergestelde willen beweren!

Dus: hoezo zijn de huidige exameneisen de minimeisen, meneer Van Weel? Is het Gilde van Vrijwillige Molenaars zichzelf niet een beetje belachelijk aan het maken met hun kretologien als "Let op het weer"? Dat is namelijk de slogan die aan al onze brave vrijwilligers in opleiding wordt meegegeven, tijdens het uitreiken van de *molenaars-*

De achtkante korenmolen-grondzeiler "Nooitgedacht" te Arnhemvelden (Zld. Herbouwd door molenmaker J.D. Medendorp in 1981 na brand in 1977 van de uit 1736 daterende voorganger. Op deze molen is Willem Roose molenaar.

Foto: M.E. van Doornik, 26 juni 1983.

diploma's op de jaarvergadering van 'De Hollandsche Molen'. Met grote vraagtekens in hun ogen, hoor ik de aanwezigen hardop denken hoe het toch zou komen dat er dit jaar wéér minder vrijwilligers geslaagd zijn en wéér meer vrijwilligers gezakt zijn.... op het weer!

Het begint zo langzamerhand diep triest te worden: een molenaarscursus die steeds verder *verrijkt* wordt met allerlei niet terzake doende theorieën, een kwart van de examenkandidaten

dat wordt afgewezen voornamelijk vanwege hun (te) geringe kennis van al die overbodige theorieën, hierdoor steeds minder vrijwillige molenaars, waardoor steeds minder molens op geregelde tijden in bedrijf kunnen worden gesteld en een vrijwillig molenaars-gilde dat blijkbaar zelf ook niet begrijpt waarom er steeds minder vrijwilligers slagen.

Is dat verschijnsel dan zo onverklaarbaar? Welnee, dat is gewoon logisch. Dat had ik u 10 jaar geleden kunnen voorspellen. Wanneer men van een auto alle onderdelen uit het hoofd moest kennen en tot in de details de werking ervan zou moeten verklaren, voor men rijexamen zou kunnen gaan doen, dan gingen er ook een stuk minder mensen op rijles. Bij het Gilde van Vrijwillige Molenaars vindt men het blijkbaar leuk om alle onderdelen van een molen een naam te kunnen geven en de werking ervan tot in de details te kunnen verklaren (opmerkingen als: "*Hij loopt op neuten*" moeten bewijzen, ik weet er veel van, om nog even de heer Blaauw te citeren).

Nu wil het toeval dat ik deze materie óók heel interessant vind, maar ik ben mij wel bewust dat veel van deze *molino-logie* weinig met het molenaarsvak zélf te doen heeft. Daarom ben ik lid van The International Molinological Society (TIMS), een organisatie die bovendien een zeer actieve Nederlandse afdeling heeft, met mensen die zich op een buitengewoon degelijke en enthousiaste wijze bezig houden met molinologie in de breedste zin des woords (men houdt zich nog nét niet bezig met het weer, maar dat doet Erwin Kroll wel voor ons).

Ik heb mijn conclusies getrokken:

- * Het Gilde van Vrijwillige Molenaars dwaalt langzaam van haar *roots* af, de opleiding wordt steeds verder uitgebreid met weinig terzake doende theorieën die er vroeger ook niet waren. Hierdoor begint het geheel meer op een cursus molinologie te lijken, dan op een molenaarscursus.
- * De huidige exameneisen zijn als zodanig *niet* de minimeisen.

* Hoe goed beide interesses ook samen kunnen gaan, iemand die molenaar wil worden, hoeft geen molinoloog te zijn, zoals een molinoloog ook niet per definitie een molenaar hoeft te zijn.

Of de exameneisen verlaagd kunnen worden? De lezer oordele zelf....

NIEUWE MOLENBOEKEN UIT OSTFRIESLAND !

door C.E. van der Horst.

Uitgaande van landstreken en niet van landsgrenzen behoort Ostfriesland in één adem genoemd te worden met onze provincie Groningen. Bij de windmolens in beide streken is dat al niet anders. Heel onlangs zijn er in Duitsland een tweetal boeken verschenen over de molens in Ostfriesland. En aangezien wij ervan overtuigd zijn dat veel lezers van 'De Zelfzwichter' daar extra interesse voor hebben, zullen wij deze boeken in dit nummer aankondigen.

Normaal zou u deze recensies vinden in onze vaste rubriek 'Over een molenverzameling'. Dat dit nu niet het geval is, vindt dus zijn oorzaak in de nauwe betrokkenheid tussen Groningen en Ostfriesland. Het eerste boek is:

"Von Mühle zu Mühle" - Eine Fahrt durch Ostfriesland - Land der Windmühlen.

door Hermann Bloem en Joachim Bloem.
Verlag A.H.F. Dunkmann GmbH en Co. KG, Aurich - 1990, ISBN 3-928160-05-2.
Afm. 21 x 20 cm. Harde omslag.
111 bladzijden met afbeeldingen van bijna alle beschreven molens, geheel in kleur. Prijs DM 29,80

Het boek is bedoeld als een lange (auto) tocht langs alle Oostfriesse molens. De tocht start in Aurich en als eerste molen wordt Haxtum aangedaan, een koren- en pelmolen uit 1885. Dan volgt de *Stiftsmühle* in Aurich, vervolgens Sandhorst, enz. enz. om tenslotte te eindigen bij de dorpen tegen de Nederlandse grens aan: Bunde, Möhlenwarf en Stapelmoor. De schrijvers zijn nauwkeurig te werk gegaan, zelfs de tjasker (*Fluttermühle*) ontbreekt niet! Héél bijzonder en echt uniek is een eigenaardig molentje in Wirdum, de Zweikolbenmühle, een pomp-molentje uit 1872 met windvaan en houten kleppenwieken in lengterichting. De kleine molen diende indertijd voor het omhoog brengen van drinkwater voor het vee. Het laatst overgebleven exemplaar hiervan stond eenzaam te ver-

kommeren op een opbereikbare plaats, ergens in de weilanden. Men heeft hem toen verzet naar een beter toeganke-lijker locatie en een grondige restauratie vond plaats in 1986. Met behulp van het boek reizende van molen tot molen worden ook andere langskomende bezienswaardigheden vermeld.

De molenbeschrijvingen zelf vinden wij te summier en beknopt! Oordeelt u zelf over de gegevens van de grondzeiler te Altfunnixiel: "*Dieser Erdholländer mit Windrose wurde 1802 als Mahl-, Schrot- und Peldemühle errichtet. Die Mühle ist stillgelegt und kann nicht besichtigt werden.*"

Een inhouds-opgave op plaatsnamen tenslotte, ontbreekt. In iedere boekhandel over de grens is dit boek verkrijgbaar.

Het tweede boek, waarop wij uw aandacht willen vestigen, is:

"Ostfriesisches Mühlenbuch"

door Walter Norzel en Harmut Wessling.
Schlütersche Verlag GmbH, Hannover - 1991, ISBN 3-87706-330-6.
Afm. 23 x 28 cm. linnen gebonden met omslag.
216 bladzijden met 239 afbeeldingen, waarvan 10 in kleur.
Prijs DM 49,80

Over dit boek zijn wij meer dan enthousiast! Het is vergelijkbaar met onze provinciale molenboeken en als zodanig enig in zijn soort in Duitsland. Bij de beoordeling van dit boek, waarbij elke pagina weer een aangename verrassing biedt, valt het op hoe bijzonder mooi zwart/wit foto's toch eigenlijk zijn.

Als voorbeeld noemen wij de zeer grote tjasker uit Riepsterhamrich, gefotografeerd in 1939 (afgebroken in 1950). De paltrokmolen *Naarstigheid* uit Emden, een foto uit 1913. Een houtzaagmolen in *Carolinsiel* van vóór de afbraak in 1924 en de oliemolen te *Norden* met dubbele zelf-zwichting (1939). Prachtige foto's! Van de kleurenfoto's vinden wij de

Wedelfelder poldermolen, met volle zeilen malend in 1987, heel mooi.

Deze inventaris van Oostfriese molens wordt voorafgegaan door diverse hoofdstukken met een schat aan informatieve gegevens. Bijvoorbeeld de zeer uitgewerkte technische beschrijving van de diverse molentypen, verduidelijkt door tal van fraaie bouwtekeningen en duidelijke schetsen, zoals de schematische werking van de in Duitse molens zo veel voorkomende walsenstoel. Verder wieksystemen, gevelstenen, molenbaarden enz. enz.

Grappig zijn de bijna 'Nederlandse' namen van diverse onderdelen, zoals: *butenroo*, *binnenroo*, *askopp*, *achterheck*, *kröjpahl*, *schroof*, *bovenrad* en

nog veel meer van dit soort voorbeelden.

Dan is er in het boek een lijst van branden sinds 1908 met een schitterende foto van de brandende molen op het eiland **Norderney** (nadien gelukkig herbouwd).

Ook de bouw van molens in Ostfriesland blijft niet onvermeld, zo is er onder andere een foto van de opbouw van de stellingmolen in **Möhlenwarf** in 1899, alsmede een foto van de molenmakers-firma **Mönck** in **Ostgrossefehn**, die op hun eigen werkplaats een molentje hadden staan met open romp (helaas kort na de oorlog afgebroken). En dan, na al deze verrassende schat aan wetenswaardigheden volgt tenslotte de inventaris van alle bestaande molens in Ostfriesland (einddatum september 1989). Het geheel is opgezet op de manier, zoals wij die uit onze provincie-molenboeken kennen. Een molen per pagina met afbeelding en met de volgende gegevens:

<i>Bouwjaar</i>	<i>Huidig gebruik</i>
<i>Molenmaker</i>	<i>In bedrijf</i>
<i>Eigenaar</i>	<i>Molenaar</i>
<i>Gebruiker</i>	<i>Maalinrichting</i>
<i>Type</i>	<i>Gaande werk</i>
<i>Functie</i>	<i>Vlucht</i>

en tenslotte: verdere bijzonderheden.

Totaal komen 69 molens in beeld. Dit is kortom een pracht boek wat niemand mag missen. Een molenboek dat bij iedere molenvriend thuis hoort naast "onze" provinciale molenboeken. Verkrijgbaar in elke (Duitse) boekhandel.

De met zoevende wieken malende koren- en houtzaagmolen te Logabirum (Kreis Leer) is een van de vele beschreven molens van Ostfriesland.

Foto: M.E. van Doornik, 2 juni 1990.

OVER DE MOLENS VAN GARNWERD EN FEERWERD

EN OVER DE MOLENSTICHTING DE MEEUW EN JOESWERT

door B. Jongsma.

Laten we het eerst hebben over de restauraties van de twee genoemde molens. Daarover werd al wel eens wat geschreven in 'De Zelfzwichter', maar er is aanleiding om wat meer uit de doeken te doen en de uiteindelijke gegevens te melden.

Restauratie De Meeuw

Door het indienen van het *standaard-aanvraagformulier RRM* lanceerde de stichting op 12 juni 1987 een nieuwe

restauratie van *De Meeuw*. Het molenmakerswerk was begroot op ongeveer een ton. Hierop kwam een correspondentie met

de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RMZ) op gang. Aanvankelijk ging het om het nog meer specificeren van de begroting, met als belangrijkste posten: de oude roeden van 19,80 meter vervangen door twee nieuwe, nieuw tuigage op de roeden volgens het zelfzwichtingssysteem met Bremer-stroomlijnneuzen en remkleppen, een nieuwe schoor, zahnstok, stellingmandjes, een raampje, schilderswerk, diversen.

Nadat we zo goed mogelijk aan het verzoek hadden voldaan, kregen we eind september 1987 een schrik. De RMZ deelde toen mede, dat we eerst een procedure moesten volbrengen om de molen van zelfzwichting te mogen voorzien. Voor het nieuwe wieksysteem zou een vergunning, als bedoeld in Art. 15 van de Monumentenwet nodig zijn. De aanvraag diende te worden ondersteund door duidelijke tekeningen en een gedetailleerde beschrijving. Dat was een tegenvaller. Het ging ons niet om die beschrijving en tekeningen, die staan keurig in het Groninger Molenboek. We waren het niet eens met het aandragen van Art. 15, dat als strekking heeft aantasting van monumenten tegen te gaan. Welnu, zelfzwichting is zeker geen aantasting. Dank zij dit systeem werd

de waardering voor de molens als instrument hoger.

Overigens behoeft dit voor Groninger molenvrienden niet een nadere uiteenzetting. In de statuten van de Vereniging wordt haar streven tot behoud en in werking houden van de Groninger molens o.a. omschreven met de woorden: ".... bovendien het streekeigene karakter, zoals zelfzwichting".

In ons antwoord konden we dus wel wat naar voren brengen, o.a. ook de mededeling nog nooit eerder van de toepassing van bedoelde procedure voor een nieuw, andere wiekaankleding gehoord te hebben. Met oude afbeeldingen toonden we aan dat *De Meeuw* eens (tot 1967) zelfzwichting had. Het ging dus eigenlijk om terug-restaureren. Het antwoord van de RMZ van januari 1988 bracht geen ombuiging. O.a. lezen we in die brief: ".... te voorkomen dat men om de 20 jaar een ander wieksysteem wil aanbrengen".

Omdat we graag wilden afzien van de procedure, die blijkens ervaring zo maar een jaar in beslag kan nemen, gingen we "zwichten".

Overigens zagen we ook wel pluspunten voor zeilroeden. Onder meer zou *De Meeuw* dan geschikt zijn voor lesmolen

Een wat oudere opname van de korenmolen "De Meeuw" te Garnwerd, markant gelegen aan het Reitdiep.

Ansichtkaart, collectie C.E. van der Horst.

In enveloppe met
postzegel verzenden

AAN:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens

Postbus 213

9700 AE GRONINGEN

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

Hondensport

Vogelzaden, Vogels

Aquariumbenodigdheden

Hengelsportartikelen

en alles voor Uw huisdieren

Rijksstraatweg 135

Telef. 344816

HAREN (Gr.)

DE MOLEN IN DE VREUGD?

Wij hebben
'n grote collectie
geboortekado's, zoals:

*kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
paplepels en
geboortekaartjes
in zilver en pleet.*
GRAVEREN GRATIS!

JUWELIER REPKO

Herestraat 4
Groningen

Ondergetekende:

(blokletters s.v.p.)

Hr./Mw. _____

Adres _____

Postcode _____ Plaats _____

wenst lid te worden van de **Vereniging Vrienden van de Groninger Molens** en vier maal per jaar het tijdschrift 'De Zelfzwichter' te ontvangen tegen een jaarlijkse

contributie van f _____ (minimaal f 20,-).

Hij/zij zal na ontvangst van een acceptgirokaart de verschuldigde overmaken op postgiro 3866034 t.n.v. Ver. Vrienden van de Groninger Molens te Scheemda. Als welkomst-geschenk ontvangt hij/zij het boekje 'De Zelfzwichter' door Tineke Hamming.

Het contributiejaar valt samen met het kalenderjaar. Bij aanmelding na 1 oktober is over het lopende jaar geen contributie meer verschuldigd.

Datum: _____ Handtekening: _____

OPA LUITJE DOORNBOS, MOLENAAR TE HUIZINGE

moet een vooruitstrevend man zijn geweest. In het gedenkboek *Bronsmotoren 1907-1957 "Volle kracht vooruit"* staat althans vermeld, dat hun eerste vergassermotor op 15 juni 1895 werd afgeleverd aan de heer L. Doornbos te Huizinge. Deze kreeg een 10-PK motor met drijfwerk en bolspil voor f 1.650,-. De volgende stap was een maalderij zonder molen, maar annex een speciale roggebroodbakkerij, die hij in 1911 "ien Stad" en wel aan de Tuinbouwstraat liet bouwen. Hoewel door velen gek verklaard, heeft die bakkerij het toch drie generaties volgehouden t/m 31 december 1988. Met de maalderij was overigens al eerder - al snel na de 2^e W.O. gestopt.

Maar uw boekhandelaar is nog opgegroeid in de sfeer van een graanzolder, met muizen en al, een werkende maalderij en een ambachtelijke roggebroodbakkerij, hetgeen zijn speciale bekoring had!

Misschien heeft dat ons "de tik" bezorgd om in onze zaak **MOLENBOEKEN** in hoge ere te houden! 't Is maar dat u het weet, als u het nog niet wist, tenminste....

BOEKHANDEL
BEN DOORNBOS BV.
1 e en 2 e h a n d e l

OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 59
9712 EC GRONINGEN
TELEFOON 050 - 134041*

MULDER POT - KROPSWOLDE

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- * volkorenmeel
- * tarwebloem
- * viergranenmeel
- * pannekoekmeel
- * boekweitmeel

Geopend:

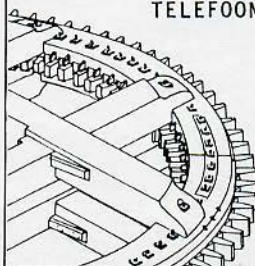
Di. t/m Vr. 13.30-17.00 uur, Zat.
van 9.00-12.00 en 13.30-17.00 uur.

Molenaar J.J. Pot,
telefoon 05980-9 49 53

MOLENMAKERS-
BEDRIJF

Roemeling
en
Molema

KERKLAAN 5, SCHEEMDA
TELEFOON 05979-1660

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor Molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon 05700-12353

P. REITSEMA

AMBACHTELIJK MOLENAAR

Schipvaart 36

9883 PR OLDEHOVE

Producent van diverse soorten meel,
zoals:

- * VOLKOREN TARWEMEEL
- * MEERGRANENMEEL
- * GEPLETTE TARWE
- * ROGGEBLOEM
- * ROGGE
- * HAVER
- * LIJNZAAD
- * PANNEKOEKMEEL

De molen is voorzien van een
pellerij, zodat we nog de
OUDERWETSE GORT voor u hebben.

**Molen „De Leeuw”
Oldehove**

 DE KAMERSPECIALIST

HUUR
VERHUUR
ADVIEZEN
BEMIDDELING

Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspannen.
Gespecialiseerd in Kamer-
verhuur.

Folkingestraat 18
9711 JW Groningen
Tel. 050-13 34 16
Geopend: 10-12 en 13-17.30 uur

en examenmolens. Dat laatste is op 18 mei 1990 gebleken.

We lieten de RMZ weten dat we akkoord gingen met zeilroeden; een aangepaste begroting, uitkomende op f 63.998,40, legden we over. Die werd op 28 april 1988 goedgekeurd. Daarbij werd het subsidiepercentage bepaald op 70 %. We hadden gerekend op 80 %.

De restauratie door molenmakerij Dunning v/h Bremer verliep naar wens. De roeden werden van Corten-staal vervaardigd. Op 29 september 1989 konden we de geldelijke eindverantwoording indienen. De uiteindelijke subsidiebeschikking kwam af op 15 oktober 1990, eindbedrag f 63.198,- (als gevolg van de verlaging van de BTW van 20 % naar 18½ %), rijkssubsidie 80 %, betaalbaar per 1991. Inderdaad, alsnog 80 % subsidie, maar wel na het voeren van een strijd.

Restauratie Joeswert

Eveneens op 12 juni 1987 dienden we een RRM-formulier voor de restauratie van Joeswert in. Zoals bekend loopt zo'n aanvraag via de gemeente, die voor de restauratie van monumenten een meerjarenplan opstelt. In dat plan was aan onze beide molens de hoogste urgentie toegekend.

De overlegde begroting kwam uit op ruim een ton. Ook nu weer: de RMZ wil nadere specificatie. Vooruit maar weer: de nog uitgebreidere begroting van 18 augustus 1987 vermeldt allerlei gegevens, zoals manuren, aantallen nieuwe bouten, kammen, 32 stellingdelen, 32 schegstukken, 48 bilinga heklatten, 88 Noors grenen draailatten enz. De belangrijkste werkzaamheden waren: een nieuwe laag polygum op de kap, kruiring vastzetten met nieuwe bouten, alle keernuten in de kap vernieuwen, herstel kruijler, nieuwe kammen in het luifiel met een nieuwe gebogen hefboom, vernieuwen van de stelling en een "regenkraag" daarop, een nieuw sleutelstuk onder de kruisbalk en verlengen van de kruisbalk, beide roeden een grote onderhoudsbeurt en weer aanbrengen van de zelfzuchtig, nieuwe tuigage op de beide roeden met vier Bremer-stroomlijnneuzen, enz. Er waren ook twee stelposten bij voor het slopen van de oude jacobsladder

en het plaatsen van een bestaande jacobsladder, gepaard gaande met het vervangen van de oude kelder voor die ladder door een nieuwe betonnen grotere kelder.

Helaas, die ladderzaak kwam onder een zwaar vergrootglas. De RMZ stelt in zijn brief dat voor dit onderdeel een Artikel 15-procedure vereist is en wenst een betere specificatie, weer met de toevoeging: zo niet binnen een maand, dan de aanvraag buiten verdere behandeling.

We konden antwoorden dat er niets meer aan de hand was, want dat de verbetering op een eenvoudig manier reeds door de molenaar zelf was uitgevoerd, zonder zichtbare verandering van het interieur van de molen. En - schreven we - "een inspectie door uw rayon-inspecteur kan dit bevestigen". De daarop volgende brief dd. 29 januari 1988 van de RMZ leerde ons weer nooit verbaasd te zijn. Aanvraag afgewezen wegens het ontbreken van een vergunning als bedoeld in Art. 15 van de Monumentenwet. En wij maar weer schrijven: die jacobsladder is niet meer aan de orde, kan vervallen, geen zichtbare verandering.

Was het blaffen tegen een karavaan? Ja, met dit verschil dat in een karavaan meer tempo zit. Hoewel.... zie verderop.

De situatie noodzaakte ons tot het instellen van een beroep bij de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State, Binnenhof 1, Den Haag. Dat beroep (dd. 23 februari 1988) stuurden wij in afschrift naar de RMZ met de vraag of het toch maar niet beter zou zijn op de "vergissing" terug te komen.

Dat laatste is op de valreep gebeurd. Immers op een goede dag (27 juli 1988) verscheen de rayon-inspecteur in Garnwerd voor het laten ondertekenen van een door de dienst reeds ingevuld formulier. Bij gemis aan een kopie moesten we aannemen dat het ging om een standaard-aanvraagformulier RRM, gebaseerd op een nieuw begrotingsjaar. De rayon-inspecteur zette zijn bliksem-actie voort in het gemeentehuis van Ezinge.

Vermoedelijk heeft de dienstdoende secretarie-ambtenaar last gehad van een openzakkende mond. En het tempo

bleef erin. We konden voldoen aan het verzoek van de RMZ om ons beroep bij de Raad van State in te trekken.

Bij brief van 1 september 1988 werd de begroting goedgekeurd. Begroting f 82.816,-, subsidie 70 %. Op 20 juni 1990 dienden wij de geldelijke eindverantwoording in met als eindbedrag f 82.011,-. Deze werd bij beschikking dd. 12 oktober 1990 goedgekeurd. Subsidie 80 %, betaalbaarstelling in 1990 (grotendeels) en in 1991.

Beide molens werden min of meer gelijktijdig gerestaureerd. De begeleidingscommissie, met o.a. de rayon-inspecteur, de molenaars, de molenmaker, Bernard Dijk, Ab Raven namens de Stichting 'De Groninger Molen' en bestuursleden, vergaderde acht maal. De beide molens bieden weer een fraaie aanblik. Daarboven is de ambachtelijke molenaar Rolf Wassens over zijn *Joenswert* zeer tevreden, vooral over het perfect werkende wicksysteem. Op de zelfzwichtende kleppen, gemaakt van een betere kwaliteit watervaste triplex, heeft molenmakerij Dunning tien jaar garantie verstrekt.

De lezer heeft met het voorstaande een indruk kunnen krijgen van het minder vaak belichte gedoe rondom molenrestauraties. Het lijkt me, terugblikkend op kilo's papier en vele telefoontjes, dat dit niet kan worden opgebracht door een niet-professionele kracht. Gelukkig zie je bij molenstichtingen gewoonlijk een molenkantoor of ambtelijke bijstand door gemeente- of waterschapsambtenaren. Maar hoe ook, als je molens je lief zijn, heb je wel geduld en stress-bestendigheid nodig.

Financiering

Die stress-bestendigheid is ook nodig voor de penningmeester of de molenmaker, die lang op geld wachten. Onze stichting had op betere financieringsmogelijkheden gerekend, omdat we uitgingen van 80 % rijkssubsidie. Alsdan zou de voorfinanciering door de Stichting Nationaal Restauratiefonds te Hoevelaken ruimer zijn geweest; nu ging deze tot ongeveer de helft van het restauratiebedrag.

Voorfinanciering is voor molenstichtingen vaker een moeilijke zaak, bijv.

De in vol bedrijf zijnde koren- en pelmolen "Joenswert" te Feerwerd.

Foto: W.O. Bakker, 29 mei 1990.

omdat de afdoening van een eindverantwoording langer duurt dan redelijk is. Zo schrijft de toenmalige penningmeester van onze stichting in 1981: *"Doordat het erg lang duurt, voordat de overheden hun toezeggingen gestand doen, terwijl de stichting tijdens en direct na uitvoering de restauratie moet betalen, heeft de stichting nogal wat rentelasten gehad."*

Concreet ging het onder meer om een geldelijke eindverantwoording, waarvan het resultaat 13 maanden op zich liet wachten.

We schreven reeds: onze rijkssubsidie werd aanvankelijk bepaald op 70 %, terwijl reguliere molenstichtingen vaak 80 % krijgen. Het is niet altijd gelijke monniken, gelijke kappen bij de RMZ. Bij ons lag het aan de statuten, zoals de RMZ schreef op 19 juli 1988: overigens een brief die het goed zou doen in het TV-programma: *"Ook dat nog"*.

Gelukkig stond notaris Ten Have uit Middelstum ons weer belangeloos terzijde. We kregen ietwat gewijzigde statuten en uiteindelijk - na ongeveer twee jaar - werd het alsnog 80 %. Deze hobbel en meer hobbels werden dus overwonnen. En dan moeten we ook onze erkentelijkheid uitspreken voor de steun, die we o.a. ondervonden van het provinciaal bestuur, de Stichting 'De Groninger Molen', het Prins Bernhardfonds, het J.B. Scholtenfonds en de ANWB.

En zullen voornoemde restauraties de laatste zijn van de Molenstichting De Meeuw en Joeswert?

Zeker is wel dat het aantrekkelijk is de molens met jaarlijks onderhoud zo

veel mogelijk op peil te houden, een zienswijze die ook bij het Provinciaal Bestuur en bij de Stichting 'De Groninger Molen' leeft. Men bedenke ook dat de provinciale subsidie voor molenrestauraties inmiddels is afgedankt.

Maar er is ook reden zich af te vragen of de stichting in een ruimer verband zal opgaan. De molens zijn in de groter geworden gemeente Winsum komen te liggen. Men mag denken - en dat wordt reeds gedaan - aan een molenstichting, die vergelijkbaar is met de Slochter Molenstichting met een bezit van zes molens.

Als er hieromtrent meer nieuws komt, zullen de Groninger molenvrienden dat uiteraard in 'De Zelfzwichter' lezen.

STANDERD-OLIEMOLENS, EEN BELANGWEKKENDE STUDIE

door C.E. van der Horst.

Het in molenkringen befaamde Vlaamse tijdschrift 'Molenecho's' heeft eind vorig jaar een belangwekkende studie uitgegeven over het ontstaan, de bouw en de werking van Vlaamse wind-oliemolens.

Het is een speciaal themanummer geworden van 76 pagina's, samengesteld door de molensdeskundigen L. Denewet en L. Goeminne.

Aan de totstandkoming werkten verder mee de Nederlanders I.J. de Kramer, Ton Meesters en ondergetekende.

De publikatie moet vooral een stimulans worden tot het terugbrengen van een oliewerk in de nu al 20 jaar leegstaande standerdmolen *De Nieuwe Papegaai* te Brugge.

Plannen om tot uitvoering te komen van zo'n olie-interieur zijn al jaren geleden tot in de finesses uitgewerkt door de Nederlandse molenbouw-deskundige I.J. de Kramer uit Leidschendam. In deze publikatie zijn deze plannen opgenomen en tevens vindt men een levensbeschrijving van de heer De Kramer. Verder vindt men een gedetailleerde verhandeling met bouwtekeningen uit 1778 door de Vlaming Nicolaas Botte om in het Oostenrijkse Bohemen de teelt van kool- en rapzaad en de bouw van oliemolens te stimuleren. Hierin komen dan voor de waterradmolens, de rosmolens en de windmolens. Merkwaardig is dat van deze laatste alleen gesproken wordt over de

stander-oliemolens, terwijl in die tijd ook de bovenkruier al bekend moet zijn geweest.

Het feit is dat stander-oliemolens in Vlaanderen het veel langer hebben uitgehouden dan in Nederland. De economische vooruitgang van de Noordelijke Nederlanden zal hier niet vreemd aan zijn geweest.

Van ondergetekende is een fraaie, nog nimmer eerder uitgegeven 18^e eeuwse bouwtekening (in kleur) opgenomen van een Frans-Vlaamse stander-oliemolen op torenkot.

De Nederlander Ton Meesters tenslotte sluit deze studie af met een artikel over een zeer oude ansichtkaart van twee stander-oliemolens in het Noord-franse Bapaume.

Voor de molenliefhebbers, die technisch zijn onderlegd, maar ook voor hen met historische belangstelling is dit

De al 20 jaar leegstaande standaard-oliemolen "De Nieuwe Papegaai" te Brugge. De houten bovenas (met gietijzeren insteek-as) is gelijk wentelas voor het oplichten van de stampers en heien. Gebouwd in 1790 te Beveren-aan-de-IJzer (gem. Alveringem) en in 1970 naar de huidige plaats overgebracht. Vlucht 25 m.

Foto van 15 september 1979, collectie: G.E. van der Horst.

thema-nummer van 'Molenecho's' van harte aanbevolen! Het is verkrijgbaar door overmaking van f 25,- (incl. verzendkosten) op de Nederlandse bankrekening 14.21.48.121 ten name van L. Goeminne - Molenzorg VZW te Zulte

(België) onder verm. van 'Exemplaar themanummer oliemolens'. Door overmaking van f 45,- ontvangt men alle vier nummers van 1990 of desgewenst de nog komende nummers van 1991.

CONSERVERING, EEN GOEDE ZAAK

door T. de Jong.

De poldermolen *De Zwakkenburger* was de eerste molen, die door een aantal leden van de Vereniging werd geconserveerd met onduline-platen. In een hechte samenwerking met de Monumentenwacht werd de molen van een gewisse ondergang behoed.

Dat deze werkzaamheden niet voor niets zijn geweest, is reeds gebleken.

De molen staat nu op de Monumentenlijst. Hierdoor is de kans aanzienlijk gestegen dat deze molen ook daadwerkelijk weer gerestaureerd zal worden en een functie zal krijgen.

De tweede molen, die door onze Vereniging werd geconserveerd was de *Langelandster Watermolen* te Garmerwolde. Enkele leden van de Vereniging verwierden het riet. Molenmaker Medendorp

bekleedde daarop de kap en het achtkant met watervast triplex. Deze conservering kon mede betaald worden uit de onderhoudssubsidie voor deze molen.

Thans kent deze molen betere tijden en wordt regelmatig door vrijwilliger H. Noot in bedrijf gesteld.

De derde molen, die onze Vereniging onder handen nam, was de *Zuidwendinger* te Vierverlaten. Ook hier hebben een aantal actieve leden van onze Vereniging de molen van het nog aanwezige riet ontdaan. Hierna werd de molen

met onduline platen weer waterdicht gemaakt, wachtend op betere tijden. Van deze molen kan eveneens worden gemeld dat het wachten niet tevergeefs is geweest. De molen is thans weer geheel gerestaureerd en zal in april 1991 worden opgeleverd.

We mogen stellen dat het tijdig conserveren van deze molens door onze Vereniging succesvol is geweest. Een woord van dank is op zijn plaats aan alle vrijwilligers, die daadwerkelijk hebben meegeholpen aan het behoud en wederopbouw van deze molens.

TIPS VOOR VERZAMELAARS

HET BEWAREN VAN FOTO'S EN ANSICHTEN

door H.A. Hachmer.

Door schade en schande wordt men wijs. Dit geldt zeker voor verzamelaars. Op een gegeven moment begint men met het verzamelen van iets, maar al gauw staat men voor de vraag: hoe moet ik het bewaren? Er zijn vele mogelijkheden en een verantwoorde keuze is soms moeilijk. De één bewaart zijn collectie eenvoudig in dozen, de ander koopt insteekhoezen of zelfklevende albums, weer anderen gebruiken de aloude plakalbums. Men realiseert zich echter niet, dat een verkeerde bewaarmethode de o zo gekoesterde collectie enorme schade kan toebrengen. Om u daarvan te besparen, volgen hieronder enkele tips.

U zult merken dat er aan elke methode meer na- als voordelen kleven, maar laat u niet ontmoedigen!

Bewaren, maar hoe?

De eenvoudigste manier van bewaren is het opslaan in dozen. Het is een relatief veilige methode. Gebruik echter geen dozen, die ouder zijn dan 15 jaar. Heeft u deze oude dozen nog in gebruik, vervang ze dan zo snel mogelijk door nieuwe. Vroeger werd karton van stro gemaakt en dit leverde een erg zure kartonsoort op. Dit zuur kan uw foto- en ansichtenmateriaal aantasten. In Nederland worden momenteel alle dozen van oud papier gemaakt. Dit levert een veel betere kartonsoort op. Nog beter zijn de zuurvrije dozen. Deze zijn in enkele speciaalzaken te verkrijgen.

Het merendeel van de verzamelaars kiest voor albums. De foto's en ansichten kunnen zo op een overzichtelijke wijze worden gepresenteerd. Erg

populair zijn de insteekhoezen, maar let op: de meeste plastic insteekhoezen bevatten weekmakers. Deze houden het plastic soepel. De weekmakers hebben echter een nare eigenschap: ze tasten de bovenlaag van het fotomateriaal aan en beïnvloeden de kleuren van zowel foto's als ansichten. Ansichtenkarton kan sterker gaan vervagen. Momenteel zijn ook insteekhoezen zonder weekmakers verkrijgbaar. Deze zijn in aanschaf duurder, maar de investering is de moeite wel waard. Blijf echter oplettend: plastic insteekhoezen kunnen gaan plakken aan foto's en ansichten. Ernstige beschadigingen aan de afbeeldingen kunnen het gevolg zijn. Het grote voordeel van de insteekhoezen is, dat men de collectie overzichtelijk kan opslaan en dat een eventuele kijker niet uw materiaal hoeft aan te raken.

Geheel uit de boze zijn de zelfklevende albums. Ze zijn een tijd lang enorm

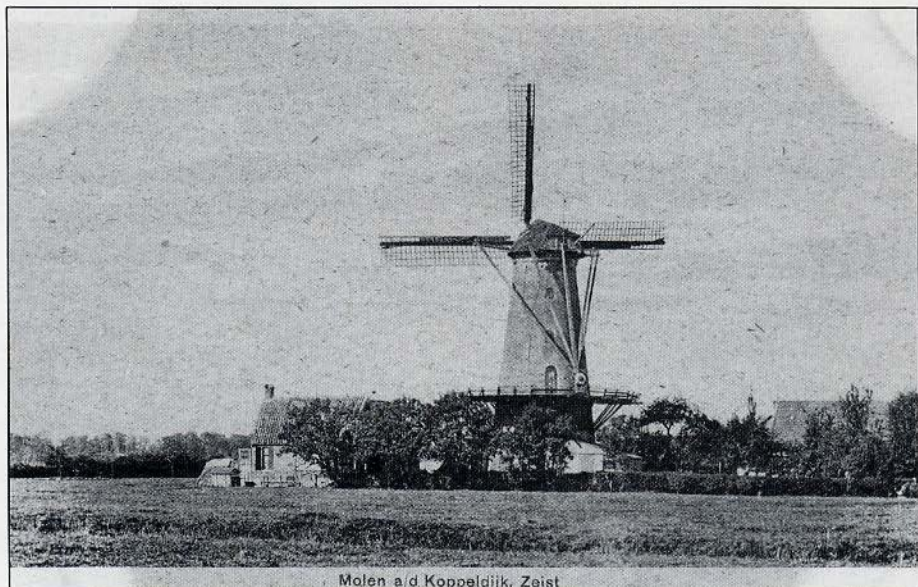
populair geweest. Er bestaan echter geen grotere vernielers van de collectie. De lijmlaag kan dwars door uw collectie trekken met verkleuring als gevolg. Soms droogt de lijmlaag van zelfklevende albums zo op, dat u uw collectie niet meer los kunt krijgen zonder deze te beschadigen. Bovendien beïnvloedt de plastic afdeklaag de collectie in negatieve zin.

Heel wat beter zijn de aloude plakalbums. Deze zijn hedentendage ook in losbladige systemen te verkrijgen. U hoeft dan niet meer schuiven met de collectie als u nieuwe aanwinsten wilt toevoegen. U kunt uw collectie op verschillende manieren bevestigen in de albums. Gebruik echter nooit plakband. Plakband vergeelt en valt niet meer te verwijderen zonder de afbeelding te beschadigen. In het gunstigste geval blijft een verkleuring over. Fotografen adviseren vaak het gebruik van fotolijm en rubbercement. Laatstgenoemde lijmsort heeft al heel wat

schade toegebracht in diverse archieven. De lijm trekt dwars door het fotomateriaal en laat dan vreselijke bruine vlekken achter. Fotolijm kan op lange termijn dezelfde gevolgen hebben. Er zijn al enkele gevallen bekend, waarbij deze lijm eveneens schade toebracht. Als u uw ansichten en foto's voor kortere tijd wilt vastzetten, is fotolijm waarschijnlijk zonder al te veel schade te gebruiken. Als de lijmsort nog jong is, dan valt ze eenvoudig te verwijderen. Blijft echter op de hoede. Wilt u toch lijmen, lijm dan alleen de hoeken.

'Pritt' blijkt een relatief veilige lijmsort te zijn. Deze lijmsort blijft ook op langere termijn stabiel. Realiseert u zich wel dat bij verwijdering van een ansicht of foto aan de achterzijde schade optreedt. Hetzelfde geldt bij het gebruik van fotosplitjes.

Blijft over het al jaren bekende fotohoekje. Na de oorlog was het hoekje enorm populair, maar in de jaren '70

Molen a/d Koppeldijk, Zeist

Deze kostbare, doch slecht bewaarde ansichtkaart, zat in een ouderwets album met kartonnen bladzijden met ingestanst fotohoeken. De foto toont de nu verdwenen ronde stenen stellingmolen van Zeist (Utr.).

Het is deze molen, waar Cornelis Jetses zijn zo bekende molen-interieurschoolplaat heeft getekend.

Collectie: C.E. van der Horst.

geraakte het door de opkomst van diverse concurrerende bevestigingsmaterialen op de achtergrond. Momenteel wint het weer aan populariteit. De nieuwe materialen bleken niet zo onschadelijk dan werd aangeprezen. Een groot nadeel van fotohoekjes is dat het de hoeken van foto's en ansichten kan beschadigen. Men moet de hoekjes voorzichtig aanbrengen. Overhaast u niet. Haal daarna de collectie niet te vaak uit de hoekjes. Fotohoekjes verdienen boven alles het voordeel van de twijfel.

Minstens zo belangrijk is de plaats waar u uw collectie bewaart. Vaak wordt een verzameling verbannen naar

een zolderkamer. De klimatologische omstandigheden zijn daar meestal niet ideaal. 's Zomers erg warm en 's winters koud. Meet voor de aardigheid eens de luchtvochtigheid in de kamer of kast. Deze mag niet boven de 55 % komen. Hogere waarden verhogen de kans op schimmelvorming. Houdt de ruimte eveneens stofvrij. Stof is een broedplaats voor ongedierte. Let eveneens op mogelijke lekkage. Heel wat collecties zijn door waterschade verloren gegaan.

Voor u geldt, net zo goed als voor een molenaar, blijft op uw hoede, dat houdt de wind in de zeilen.

MOLENBRAND TE ZOUTKAMP IN 1933

AANVULLENDE GEGEVENS

door W.O. Bakker.

Oud-Molenaar O. Nienhuis maakte ons erop attent dat hij 84 jaar is en geen 89, zoals op pagina 15 van de vorige 'Zelfzwichter' werd vermeld. Verder vertelde hij ons dat de molen toen in de rouw stond wegens het overlijden van zijn vader, ruim een jaar tevoren. Het gebruik was om de molen dan één jaar en zes weken in de rouwstand te zetten.

OVER MOLENS, WATERSCHAPPEN EN VEENPOLDERS IN DE STELLINGWERVEN

door C.E. van der Horst.

In diverse molenbladen wordt de aandacht gevestigd op het boek met bovenstaande titel, geschreven door J. Klaver. Een dik boek van 130 bladzijden, die alle molens bespreekt uit de Friese gemeenten Oost- en Weststellingwerf, zonder aanspraak te maken op volledigheid. Over de inhoud van dit boek willen wij het niet hebben, er staan heel wat interessante zaken in en het leest prettig weg.

Nee, wij willen het hier hebben over de uitgave van dit boek. In de folder, die het boek aankondigt, lezen wij dat de studie niet in boekvorm is uitgegeven, maar in 'scriptie-vorm' wat dat ook moge zijn....

En daar gaat het ons nu om! De druk van dit boek lijkt op slechte fotokopieën. De vele illustraties in dit boek zijn dan ook volkomen waardeloos geworden. Grote zwarte vlekken, waarin nauwelijks nog een molen uit te herkennen valt.

De Friese korenmolen "Windlust" te Noordwolde. Dergelijke mooie foto's vindt men niet in het hier beschreven boek.

Collectie: C.E. van der Horst.

Men heeft voor deze scriptie-vorm gekozen, omdat een normaal gedrukt boek in linnen gebonden (de scriptie is bijeengehouden door een plastic ringband) zo'n f 60,- zou gaan bedragen, terwijl deze uitgave op zo'n f 15,- excl. porto komt.

Welnu, wij vinden dat dat niet kan. Wat er nu voor ons ligt, is zo'n flodderboek dat de uitgave niet wettigt. Die vijftien gulden is nog teveel, het is een verzameling bijeengehouden papieren geworden, die je alleen nog op zolder een plaatsje zou willen geven. Dit is verkeerde zuinigheid en zonde van al het werk dat de heer Klaver er ongetwijfeld aan gehad zal hebben.

Het boek is uitgegeven door de Stichting 'Et boekefoons' te Oosterwolde. Wij raden de heren van deze stichting aan om eens naar de eveneens Friese uitgaven te gaan kijken van de Stichting Monument van de Maand in Leeuwarden die juweeltjes van boeken van de pers laat rollen!

BERICHTEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

door Bé Oomkens.

Op zaterdag 3 november 1990 hield de afdeling Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars een contact-bijeenkomst in het museum-gemaal *De Hoogte* te Nieuwolda, waar ongeveer 30 vrijwillige molenaars aanwezig waren.

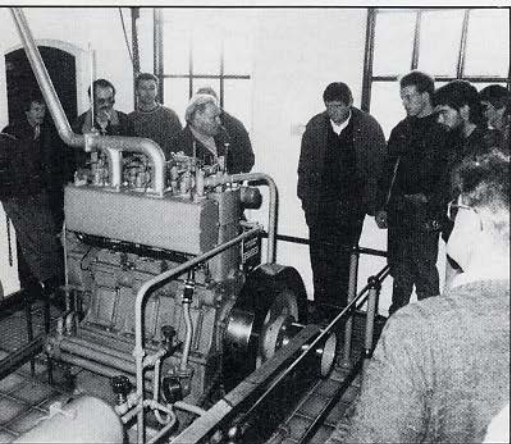
Mevrouw Bolier en de heer Buiskool vertelden, hoe dit dieselgemaal kon worden behouden, in maalvaardige staat werd gerestaureerd en dankzij de activiteit van het dorpsgemeenschap functioneert.

Er worden regelmatig tentoonstellingen gehouden. Men kan er ook trouwen. De heer Kramer, chef-machinist, demonstreerde de werking van dit voor ons zeer interessante gemaal.

Tot slot bezocht het gezelschap de poldermolen *De Dellen* te Nieuw-Scheemda.

De volgende contactbijeenkomst voor de leden van het Gilde is gepland op zaterdag 12 oktober 1991 in Bourtange.

Het bestuur van de afdeling Groningen van het Gilde onderzoekt de mogelijkheid voor de instructeurs en de gediplomeerde leden, die nu al vrijwilligers opleiden of van plan zijn dat te gaan

Dieselmachinist Kramer doet uitleg aan onze vrijwilligers in het gemaal "De Hoogte" te Nieuwolda. Op de foto de fraaie Brons-dieselmotor uit 1935.

Bezoek aan "De Dellen" te Nieuw-Scheemda, een prachtig voorbeeld van een Groninger poldermolen met zelfzwichting en twee vijzels.

Beide foto's: M.E. van Doornik.

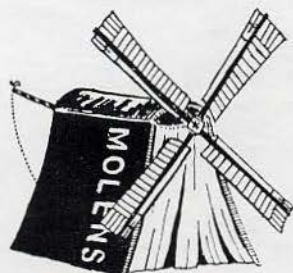
doen, een instructie-bijeenkomst te houden. Belangstellenden worden verzocht zich te melden bij de secretaris Bè Oomkens, Nassaustraart 65, 9675 EN Winschoten, tel. 05970-142 69.

Gastgevende molenaars. Uit de reacties o.a. op de contactbijeenkomst op 3 novem-

ber 1990 blijkt, dat praktisch alle actieve vrijwilligers bereid zijn Gilden-leden-in-opleiding te ontvangen op hun molen. Stap dus gerust naar binnen als de molen draait, of maak van tevoren een afspraak.

OVER EEN MOLENVERZAMELING

door C.E. van der Horst.

1. Alweer geruime tijd geleden kwamen we in het bezit van het boekje *Molens en gemalen van de Lopikerwaard*, door Drs B.R. Feis en Ir. D.A. de Haan.

Als ondertitel wordt vermeld: De geschiedenis in verschijningsvorm van een waterhuishouding. Het boekje, afm. 16½ x 23 cm. telt 72 pag's en is ruim geïllustreerd. ISBN 90 697 1223 9. Prijs (via Gysbers & Van Loon te Arnhem) f 18,24 franko.

Dit boek is een uittreksel uit de eerder verschenen rapporten *Verdwenen Molens* (1979) en *Gemalen in de Lopikerwaard* (1986). Deze beide rapporten beschreven wij reeds eerder in deze rubriek. De Lopikerwaard heeft nog twee windmolens overgehouden en van de vele gemalen, die in deze polder hun functie verrichtten, zal op korte termijn ook niet veel overblijven. Elk gemaal wordt onder de loupe genomen en de mogelijkheden worden onderzocht om de architectonisch belangrijke gebouwen voor het nageslacht te behouden.

Het zou zeer aan te bevelen zijn, als meerdere waterschappen tot een dergelijke inventarisatie overgingen. Een uitdaging voor historisch geïnteresseerde Groninger waterschapsmensen!

2. *Energiek en Ondernemend* is een zeer fraai verzorgd gedenkboek van de 150 jaar bestaande Olie- en Vernisfabriek *Welgelegen* van L. Vliegenthart B.V. te Delft. Het is een zeer boeiend geschreven verhaal, verluchtigd met vele foto's van een zeer oude firma, die bewust nooit heeft gestreefd om groter, nog groter, grootst te worden. Het is de geschiedenis van een olieslagerij, gestart met een windmolen, sterk geworden door stoom en precies op tijd overgeschakeld tot een gespecialiseerde lak- en vernisfabriek.

De historie van dit bedrijf laat zich in dit boek als een roman lezen (alle lof voor de schrijver Leo A. van Heijningen) en vele wetenswaardigheden komen eruit naar voren. In 1913 bijvoorbeeld behoorde Nederland tot de grootste olie-producten van Europa met niet minder dan 81 olieslagerijen. In 1930 was dat aantal al geslonken tot 25 en thans wordt er in ons land nog door een enkel bedrijf olie geproduceerd.

Nederland is een industrieland geworden, dankzij de talrijke familiebedrijven, die van vader op zoon leiding hebben gegeven aan hardwerkende, ploeterende arbeiders. Het aantal van deze fabrieken is, vooral de laatste tijd, verontrustend geslonken. Ook Vliegenthart heeft nog maar enkele jaren terug deze familie-lijn moeten onderbreken. Een terugblik op deze tijd heeft ons uitermate bekoord.

Het linnen boek, afm. 19 x 25 cm., 96 pagina's met talrijke afbeeldingen, Nederlandse en Engelse tekst, kost f 35,- en het is verkrijgbaar bij L. Vliegenthart B.V. - Olie- en vernisfabriek *Welgelegen* - Scheepmakerij 18 - 2628 AB Delft.

Zeer aanbevolen!

"De Molen van Blom", oliemolen aan de Scheepmakerij te Delft. Gebouwd in 1780 en afgebroken rond 1881. De onderbouw bleef staan en maakt deel uit van de olie- en vernisfabriek "Welgelegen" van J. Vliegthart B.V. (zie boekbespreking 2).

Collectie: C.E. van der Horst.

● 3. In ons blad hebben wij al diverse malen over de activiteiten van TIMS (The International Molinological Society) melding gemaakt. De Nederlandse leden van deze internationale molenclub, komen sinds 1987 tweemaal per jaar bijeen om elkaar beter te leren kennen en om van gedachten te wisselen over de gezamenlijke hobby: de molens. Van deze twee-jaarlijkse ontmoetingen is er steeds één voor het maken van excursies. De eerste excursie in 1987 vond plaats nabij Kinderdijk, de tweede op Oost-Veluwe en in 1989 koos men voor standerdmolens in Zeeland. Deze excursie stond o.l.v. de bekende molendeskundige I.J. de Kramer. De vele wetenswaardigheden, die op deze tocht naar voren werden gebracht, zijn nu in een boekwerkje uitgegeven. Sprang-Capelle 1990 - ISBN 90 732 8301 9. De titel van het boek in A4-formaat luidt: *Standerdmolens in Zeeland* en het werd samengesteld door A. Meesters en A.J. IJzerman. Het telt 56 pag's en 5 losse technische tekeningen. Het bijna wetenschappelijk opgezette boek zit boordevol interessante zaken als historie, techniek en de verschillen in de diverse standerdmolens in Zeeland. Opgenomen tabellen ondersteunen de tekst. Het boek is een belangrijke aanwinst voor de kennis van de Nederlandse molens en in het bijzonder voor die van de standerdmolens. Prijs voor niet-leden f 19,50 incl. porto. Overmaking kan geschieden op postgiro 61.04.927 t.n.v. A. Meesters (TIMS) te Roosendaal o.v.v. *Standerdmolens Zeeland*.

● 4. Een standaardwerk uit de DDR van niet minder dan 268 pag's is *Die Kulturgeschichte der Mühlen*, door Johannes Mager, Günther Meissner en Wolfgang Orf. Eerstgenoemde schrijver is voor ons geen onbekende, van zijn hand verscheen in 1987: *Mühlenflügel und Wasserrad*. Dit boek: Leipzig 1988, ISBN 3-8030-1806-4 is zeer goed verzorgd met vele afbeeldingen, zowel in kleur als zw/wit. Men kan dit

boek het best beschrijven als een historieboek met reproducties uit de 18^e eeuwse molenboeken (eerste gedeelte), molens in poëzie en muziek (tweede gedeelte) en de molens in de beeldende kunst (derde gedeelte). En vooral dit laatste deel is zeer fraai verluchtigd met reproducties van oude schilderijen: Brueghel 1614, Ruysdael 1670, Jan van Goyen 1644 tot en met de schilderskunst uit onze eeuw: Kandinsky 1904, Emil Nolde 1924, Erich Heckel 1909 en Vincent van Gogh 1886. Het in linnen gebonden boek (afm. 25 x 28 cm.) is niet goedkoop. Wij betaalden bij Gysbers & Van Loon f 105,42.

● 5. Een heel aardig boekje over een vrijwel vergeten molensoort is *Schiffmühlen*, door Karl Jüngel van 96 pagina's, afm. 15 x 20½ cm. op eenvoudig papier, geniet in slap omslag. Na een algemene inleiding en de verbreiding van schipmolens in Europa, volgt een hoofdstuk van diverse soorten typen en vervolgens komen dan vele wetenswaardigheden over schipmolens op en rond de Elbe. In 1852 bijvoorbeeld telde men daar niet minder dan 115 schipmolens. In 1877 begint het aantal sterk terug te lopen, vooral i.v.m. de toeneming van stoomvaart op de rivieren. De vast aan hun ankers gelegen molens bleken hinderlijk voor deze nieuwe aandrijving van de schepen. De laatste molen verdween in 1911 en op het riviertje De Mulde bleef alleen het grote rad in werking om vanaf 1923 tot 1954 een generator op het land aan te drijven, een primitieve krachtcentrale dus. De schipmolen bezaten meestal twee koppel maalstenen, die geplaatst waren in het eigenlijke Molenschip (het Hausschiff). Ook was hier vaak de molenaarswoning in ondergebracht. Het rad van de molen werd gedragen door een vastzittende kleinere boot (het Wellschiff). In de winter, wanneer ijsschotsen de molens zouden kunnen bedreigen, dan verlegde men de molens in schipmolenhavens. Een leuk boekje met illustraties voor niet te veel geld. Wij kochten het bij de Stichting 'Levende Molens' te Roosendaal voor f 10,- excl. porto.

● 6. Uit verschillende molenbladen vernamen wij dat met belangstelling werd uitgezien naar een nieuw molenboek door J. Th. Balk. Balk is bekend om zijn in 1979 verschenen fotoboek *Kijk op Molens*. Dat nieuwe boekje is er nu en de titel is *De Nederlandse Molens*. Een uitgave van 'De Driehoek' te Amsterdam 1990, ISBN 90 603 0486 1. 80 pag's met illustraties, waarvan enkele in kleur. Dit is duidelijk een boekje bestemd voor de geïnteresseerde Nederlandse leek, het zal me niet verbazen, als het zal worden vertaald in andere talen. Voor de kenner geeft dit boekje weinig bijzonderheden. Maar voor de beginners leest het plezierig weg. De schrijver heeft gepoogd de inhoud up-to-date te houden. Zo wordt al gesproken over de nieuwe Schiedamse molen *De Palmboom*, terwijl de herbouw nog in volle gang is, maar de pelmolen *De Jonge Hendrik* in Den Anel is al geruime tijd geen werkende molen meer en dat wordt dan niet vermeld. In dit boekje, dat duidelijk in een grote oplage is verschenen, staan helaas nogal wat fouten, die hierin echt niet hadden mogen voorkomen. Een keuze hieruit: in Den Anel zou de enige pelmolen in Groningen staan. Klopt niet, dit is een pel- en korenmolen en daarvan staan er meerdere in onze provincie. De oude weidemolentjes hebben een vaste windvaan en geen inklapbare, zoals de schrijver beweert. In de papiermolen *De Schoolmeester* in Westzaan wordt geen papier meer geschept, maar men gebruikt aldaar een primitieve papiermachine. Zeer tendentiekus is de zin op pag. 34: Molens overleven zware stormen het best, wanneer het wienkenkruis van de wind af is gedraaid. Na de storm van 25 januari 1990 weten we wel beter, maar vraagt u een vrijwillige molenaar er maar eens naar, geen enkel gelijk antwoord zult u hierop krijgen. Heel storend is de foto op pag. 40: de bekende walmolen *Rijn en Lek* te Wijk bij Duurstede, deze is spiegelverkeerd afgedrukt. Een onvergefelijke fout! En op pag. 71 maakt men het helemaal hont: een grondzeiler wordt als stellingmolen aangeduid.... En dat is dan zomaar een greep. Jammer voor dit toch wel aangenaam leesbare boekje.

De in 1474 (!) gebouwde gesloten
standermolen "Kaastrooimolen" te
Heist-op-den-Berg (prov. Antwerpen).

Foto: John Verpaalen, 28 februari 1981.
(zie boekbespreking 7)

● 7. Voor deze bespreking nemen we weer een overstap naar België, waar veel – en onze lezers weten dat – op molengebied verschijnt. Voor ons ligt een kloek boekwerk, geschreven door Karel Lemmens met als titel: *De molens van Heist-op-den-Berg*, een uitgave van de Heistse Heemkring 'Die Swane' 1990, ISBN 90-800195-3-4. Van de hand van Karel Lemmens verschenen al eerder een aantal molenboeken betreffende windmolens in de provincie Brabant. Aanleiding tot de verschijning van dit boek (140 pag's op A4-formaat) is de restauratie van de fraaie *Kaastrooimolen*, een gesloten standermolen, waarvan de geschiedenis teruggaat tot 1418. Het is een boeiend verhaal geworden, verweven met afdrucken van de officiële historische documenten. De geschiedenis van deze molen is niet los te zien van de historie van de andere molens in Heist-op-den-Berg, zoals de *Neermolen*. Ook deze molens worden in dit boek dan ook uitgebreid belicht, waardoor wij vooral werden bekoord door de persoonlijke herinneringen aan deze molens. Bijzonder is de *Halderhofkenmolen* (1821-1928), die gebouwd was op een oude kasteeltoren. Een fraaie afbeelding begeleidt dit artikel. Het boek besluit met een korte beschrijving en een tweetal fraaie foto's van een smalle, op hoge teenlingen staande open standermolens, die dienst deden als pompmolens bij steenbakkerijen om het grondwater uit de kleiputten te pompen. Eén van deze molens werd in 1888 gebouwd en gesloopt in 1919. Helaas wordt in dit boek niet vermeld, hoe de werking van deze bijzondere pompmolens is geweest. Het boek is te bestellen bij Maria Mattijs, Maerstraat 3, 2668 Tisselt (België). Prijs is B.Fr. 450 excl. portokosten.

● 8. In de bibliografisch gezien fraaie Friese reeks Monument van de Maand, verscheen wederom een aardig molenboekje, n.l. *Molen "De Weijert" te Makkinga* door Dick Bunscoeke, jaargang 5, deel 4. Het beschrijft de geschiedenis van de korenmolen, die pas in 1925 werd gebouwd op zijn huidige plaats. De in 1983-'84 gerestaureerde molen, welke in zijn gehele

werkende bestaan eigendom is geweest van de coöperatie, werd midden vijftiger jaren niet meer als windmolen gebruikt en stond er vele jaren vervallen bij. Dick Bunschoke is erin geslaagd een boeiend verhaal te schrijven over deze molen en goed afgedrukte foto's begeleiden het geheel.

Het boekje, afm. 15½ x 15½ cm. telt 60 pag's, geen ISBN-nummer en kost f 15,- incl. porto. Verkrijgbaar door overmaking van dit bedrag op bankrekening 33.54.01.503 t.n.v. Stichting Monument van de Maand te Leeuwarden o.v.v.

Molenboekje Makkinga.

Achterin het boekje staat een lijstje van eerder verschenen deeltjes in deze reeks, hieruit blijkt dat de molennummers snel uitverkocht raken. Informeer u dus eerst even of het boven besproken boek nog voorradig is.

● 9. *"De Westhoekmolen", een achtkantige bovenkruier te Zonnebeke* door

A. Theuninck is een in linnen gebonden boek met niet minder dan 280 pag's en geïllustreerd met honderden foto's. Een pracht boek!

Hoewel de titel de geschiedenis aangeeft van slechts één molen, die n.b. al in de Eerste Wereldoorlog verdween, is veruit het grootste gedeelte van dit boek gevuld met wetenswaardigheden over molens (voornamelijk windmolens) in geheel Europa. Van Vlaanderen en Nederland tot Spanje, van Duitsland tot Denemarken en Zweden toe. En dat alles begeleid door een enorm aantal goede foto's. Ook over de onderdelen van de molens wordt uitvoerig geschreven, als bijv. de fabricage van roeden, de vervaardiging van molenstenen, de diverse wiekverbeteringen, enz. enz.

Dit is nu echt een boek waarvan de molenvriend kan genieten van het begin tot het einde. Zeer aanbevolen!

Tot eind maart 1990 was het mogelijk om op dit boek in te schrijven. Een lijst van voorintekenaars is achterin het boek opgenomen. Hieruit blijkt dat slechts 6 Nederlanders van deze mogelijkheid hebben gebruik gemaakt. Dit hadden er wel enkele tientallen meer geweest mogen zijn.

Geen ISBN. Wettelijk depotnr. 4016, afm. 21 x 30 cm., prijs B.Fr. 1.230 (± f 70,-) excl. verzendkosten. Besteladres: De Zonnebeekse Heemvrienden p/a de heer G. Tytgat - Ieperstraat 10 - Zonnebeke (België).

● 10. In opdracht van het Franse Ministerie van Cultuur is in 1987 een tekeningen-boek uitgegeven van een zevental typen windmolens uit Frankrijk. Het zijn technische tekeningen van de volgende molens:

Guerande (Dept. Loire-Atlantique)	- twee torenmolens
Levesville (Dept. Eure-et-Loir)	- standermolen
Mourvilles-Hautes (Dept. Haute-Garonne)	- torenmolen
Offekerque (Dept. Pas-de-Calais)	- ronde stenen grondzeiler
Thouarcé (Dept. Maine-et-Loire)	- moulin cavier (typisch Frans molentype)
en Wormhoudt (Dept. Nord)	- gesloten standermolen

De tekeningen zijn minuscule uitgevoerd. Het boek heeft het grote formaat van 32 x 42 cm. en 68 pag's. De prijs is 280 F.Frs., te bestellen bij C.G.P.H., Le Roc de Bourzac - 24150 Bayac (Frankrijk). Na bestelling ontvangt u een faktuur die u kunt betalen door toezending van een Eurocheque, waarna snelle toezending volgt. Deze firma geeft een groot aantal boeken en artikelen uit over molens. De folders worden u toegestuurd. Op enkele molenboeken komen wij nog terug.

WAAR WONEN ONZE LEDEN?

door H.A. Hachmer.

Zoals u heeft kunnen lezen in ons jaarverslag, had onze Vereniging eind 1990 741 leden. U zult zich misschien afvragen: waar wonen al die leden? Het begeleidende kaartje verschaft u enige duidelijkheid. Bij het 'lezen' van het kaartje moet u niet uit het oog verliezen, dat er in onze provincie enige regionale verenigingen en stichtingen actief zijn. Dit beïnvloedt enigszins de spreiding.

Er zijn overigens enkele opmerkelijke conclusies te trekken. Zo woont bijna 1/5 deel van de leden buiten de provincie, het merendeel zelfs buiten de drie Noordelijke provincies.... Friesland versterkt ons met 18 leden, Drenthe zelfs met 34! Voorts woont nog zo'n 1/5 deel in "Stad", hetgeen niet hoeft te verwonderen, want daar wonen relatief gezien de meeste inwoners van de provincie.

Geografisch gezien woont het grootste gros van onze leden boven de lijn Stroobos - Groningen - Delfzijl, met als middelpunt de dorpen Uithuizermeeden, Uithuizen en Usquert. Hoe dat komt, hoeven we u niet meer uit te leggen.

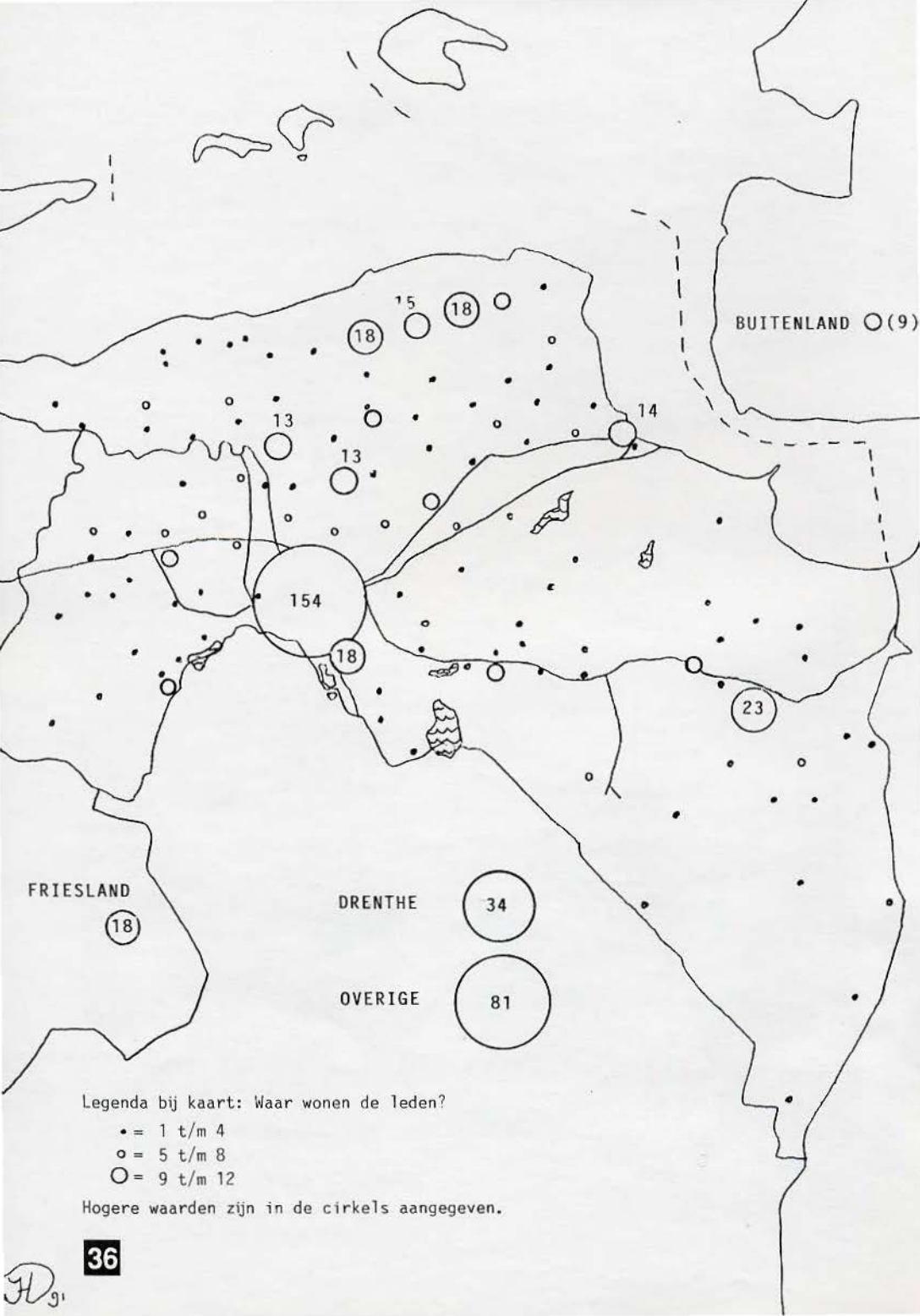
De vrijwilligster van de *Goliath* bleek een ware Goliath in het werven van leden. Maar er zijn meer plaatsen, die goed scoren. Hieronder volgt een Top-6. De stad Groningen laten we in dit overzicht buiten beschouwing.

1. Winschoten	23 leden
2. Uithuizermeeden,	18 ..
Usquert,	18 ..
Haren	18 ..
3. Uithuizen	15 ..
4. Delfzijl	14 ..
5. Bedum,	13 ..
Winsum	13 ..
6. Hoogezand,	11 ..
Middelstum	11 ..

Winschoten, Molenstad in de jaren vijftig. Het water is helaas gedempt, maar de molens zijn er nog! 23 leden vinden wij toch echt te weinig!

Collectie: C.E. van der Horst.

Legenda bij kaart: Waar wonen de leden?

- = 1 t/m 4
- = 5 t/m 8
- = 9 t/m 12

Hogere waarden zijn in de cirkels aangegeven.

Winschoten *Molenstad*, dat zeker, maar er kunnen altijd nog veel meer leden bij. Mocht uw woonplaats niet in de Top-6 voorkomen, dan is er werk voor u. Probeer eens vrienden en kennissen lid te maken. Wie weet, misschien behoort uw woonplaats dan ook tot de top.

We hopen ooit nog eens de 1.000 leden te bereiken. Dit moet, gezien het aan-

tal inwoners van de provincie en het aantal molens binnen onze grenzen, kunnen lukken. *Kop der veur!*

Landelijk gezien komen we overigens niet slecht uit de bus. Daar zijn we best een beetje trots op. Mag toch....! Er zijn heel wat provinciale verenigingen met aanmerkelijk minder leden.

VAN DE LEDENADMINISTRATIE

NIEUW LEDEN ADMINISTRATIE SYSTEEM IN GEBRUIK GENOMEN

door Henk Berends.

Onze Vereniging beheert haar ledenadministratie reeds een tiental jaren m.b.v. een computer. In het begin werd het ledenbestand handmatig bijgehouden. Door de flinke groei van onze Vereniging werd het in 1980 hoog tijd om uit te zien naar een andere manier van administreren.

Micro-computers waren toen nog geen gemeengoed. De administratie werd daarom destijds ondergebracht bij een groot computercentrum. Toen de microcomputers onder handbereik kwamen, is onze Vereniging met de toen nog bestaande Stichting Groninger Molenvrienden in 1983 tot aanschaf van zo'n systeem overgegaan. De kosten bedroegen destijds f 10.000,-. Door ondergetekende werd hiervoor een software-pakket ontwikkeld, welke als doopnaam L.A.S. meekreeg. Waar dat voor staat, kunt u opmaken uit de koptekst.

In een wedstrijd, uitgeschreven door de fa. Ashton Tate te Amsterdam in 1986, werd dit software-pakket beloond met een "Gouden Floppy 1986", een gratis P.C. en software ter waarde van f 5.000,-.

Inmiddels is de techniek niet stil blijven staan. Nieuwe software biedt eveneens meer mogelijkheden. L.A.S.-versie 1.0 voldeed niet meer aan de wensen en eisen van de gebruikers. Er moesten voortdurend veranderingen worden aangebracht. Hierdoor werd het onderhoud te tijdrovend. Daarom werd eind vorig jaar een begin gemaakt met het ontwikkelen van een nieuw administratie-systeem. Dit systeem, L.A.S.-versie 2.0 kwam eind februari 1991 gereed. Aansluitend zijn de bestanden van de Vereniging overgezet van het oude naar het nieuwe systeem.

Het nieuwe systeem voorziet thans in:

- * een naam + adres + woonplaats-registratie, waarbij meerdere adressen per lid mogelijk zijn.
- * contributie-registratie, eventueel in 3 termijnen.
- * aanmaak van acceptgiro's, etiketten, div. lijsten en stamkaarten.
- * aanmaak van een bundellijst t.b.v. een gesorteerde verzending.
- * een apart bestand voor adverteerders / niet-leden.
- * uitgebreide coderingsmogelijkheden m.b.t. de status van een lid, bijvoorbeeld: bestuurslid, geslaagde vrijwilliger, biotoopwachter, Gildelid, enz.
- * daarnaast zijn er nog allerlei mogelijkheden die het werken met het programma veraangamen.

Het programma is zodanig opgezet, dat andere verenigingen of stichtingen het met kleine aanpassingen ook kunnen gebruiken. Ter kennismaking is er daarom een demonstratie-versie van L.A.S.-versie 2.0 gemaakt. Voor f 18,- incl. verzendkosten wordt het programma, voorzien van een beknopte handleiding, aan geïnteresseerden toegestuurd. Voor informatie over het programma kunt u contact opnemen met:

H. Berends, Provincialeweg 7, 9862 PA Sebaldeburen.

NIEUWE LEDEN

G.W. Aalderink	Zuidbroek	P.D. Oosting	Uithuizermeeden
T.B. Alfing	Woldendorp	T.T. Overdijk	Sappemeer
B. Bakker	Niezijl	J. Pieterman	Westeremden
W. Beekhuis-Winter	Hoogezand	K. Poelma	Uithuizen
J.H. Bisschop	Ten Post	H.J. Rona	Groningen
E.B. Boersma	Uithuizen	C.H. Sanders	Oudeschip
G. de Boom-Sikkenga	Delfzijl	S.J.T. Schaper	Groningen
A.M. Boonstra	Thesinge	J. Schultenklappen	Groningen
M. Bos	Kantens	Drs. L.P.W. Smit	Leens
S. Bouma-Wubben	Groningen	M.J. Smit	Usquert
J.A. Dagelet	Houwerzijl	K. Stobbe	Delfzijl
A.G.I.-Databank	Groningen	S.A. van Straten	Houwerzijl
J.L. van Eekeren	Groningen	H. Sumpf	Rostock (vm. DDR)
W. Entrop	Drachten	H.P. Tiddens	Nieuw-Scheemda
J. Hetebrij	Sappemeer	A. Tiesinga	Amsterdam
J.H. Homan	Ten Post	P.J. van Tongeren	Groningen
M. Kalk	Groningen	C.G. Wagenaar	Nieuw-Scheemda
J. Kok	Oude Pekela	H. Wellingholt	Amsterdam
E. Kugel-Miedema	Siddeburen	A. Wieringe-Jonk	Appingedam
H.D. Meyer	Ten Post	J.M.J. Wiessing	Groningen
G. Oosterhuis	Tolbert	F. Wijma	Opende
B.E. Oosterhuis	Uithuizermeeden	D.J. van der Zee	Groningen
		A.J. Zuur	Zeegse

VRAAG EN AANBOD

In deze rubriek kunnen onze leden berichten plaatsen, betreffende molenzaken als oproepen, mededelingen, ruilen, enz. De redactie heeft het recht een ingezonden mededeling te weigeren.

MOLENCATALOGUS LIMBURG

Verkrijgbaar: Catalogus van alle Limburgse molens. Van elke molen is een ansichtkaart of foto (10 x 15 cm.) verkrijgbaar.

Als u f 5,25 overmaakt op giro 21 50 134, ontvangt u de catalogus + gratis bestellijst. In plaats hiervan kunt u ook geldige postzegels sturen.

T. Linssen - In 't Tienderveld 137 - 6093 JK HEYTHUYSEN.

"INDUSTRIËLE MONUMENTEN"

EEN BOEIEND FENOMEEN, EEN MISLUKT BOEK

door C.E. van der Horst.

Dat wind- en watermolens tot de industriële monumenten behoren, daar is een ieder het wel over eens. Onze industriële erfenis reikt echter veel verder en dat is nog niet algemeen geaccepteerd. Immers, na de molentijd verschijnen de gebouwen met stoomaandrijving en de vele andere uitingen van nieuwigheden, die het moderne tijdperk inluidde.

Pas laat, zelfs bijna te laat, is de publieke opinie wakker geschud om ook die zaken te beschermen tegen de alles vernietigende modernisatie-drift. Ook in onze provincie is *rucksichtlos* afgebroken. We behoeven maar te denken aan de tientallen verdwenen of tot ruïne vervallen steenbakkerijen, strokartonfabrieken en aardappelmeelindustriën. Eens de grootindustrie bij uitstek in de provincie Groningen.

De zo karakteristieke houtzagerijen, de stoomgemalen met hun hoge schoorstenen, de hoog oprijzende stoere pakhuizen, de boterfabriek - ééns de trots van menig dorp - en de confectie-ateliers: zo kunnen we doorgaan. We moeten ze met een zaklantaarntje zoeken, zo er al iets van over is.

Het streven naar het behoud van althans enige van deze gebouwen, een periode vertegenwoordigend, waarin onze grootouders, ouders en wijzelf ook nog gedeeltelijk, mee zijn grootgebracht, is een goede zaak. De beeldbepalende gebouwen, waaruit duidelijk architectonische visie achter stond, zijn dat ten volle waard. Uit deze monumenten proeft men het symbool van de vooruitgang, de verandering van een agrarisch Nederland naar een industriële natie en als zodanig van onschatbare betekenis.

Uit deze tijd (zeg maar zo'n honderd jaar) zijn nog boeiende foto's te maken. De sfeer van toen moet men uit deze foto's kunnen terughalen en dat is nu juist wat het boek van Peter Nijhof en Rien Zilvold met de titel *Industriële Monumenten* - Amsterdam 1989, volledig mist.

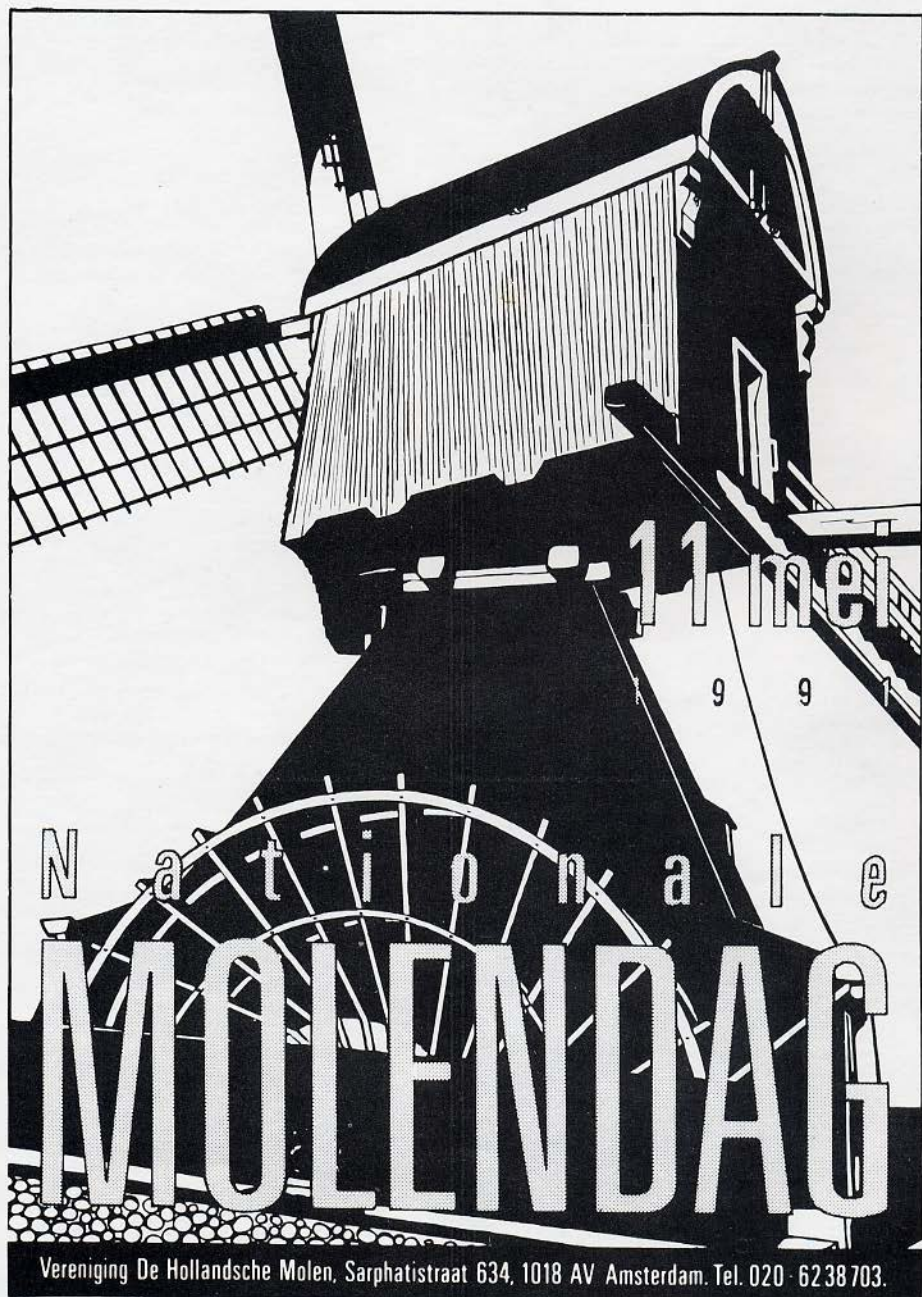
Niet één geplaatste foto, en het boek beoogt een fotoboek te zijn, voldoet aan het boven geschetste. De ruim 50 foto's in quasi-moderne vormgeving missen de sfeer, die de lezer warm moet maken om 'geraakt' te worden door het onderwerp.

De foto's zijn afgeknipt tot op de helft van een gebouw, een kwart van een toren, een afgeknotte schoorsteen of een stukje brug.... Details, vaak meer zeggend dan het hele gebouw zelf, zoekt men vergeefs op de zwarte tegenlichtopnamen, afgedrukt op een blauwe ondergrond, waardoor de belevingswaarde van het gebouw in het geheel niet tot uiting komt.

Jammer voor dit boek, want de korte bijbehorende tekst is uitstekend.

Industriële Monumenten door Rien Zilvold, Peter Nijhof en Willem van Zoeten-daal - Amsterdam 1989 - ISBN 90 657 9036.5 Prijs f 35,- à f 40,- 95 pagina's.

Vereniging De Hollandsche Molen, Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam. Tel. 020 - 6238 703.

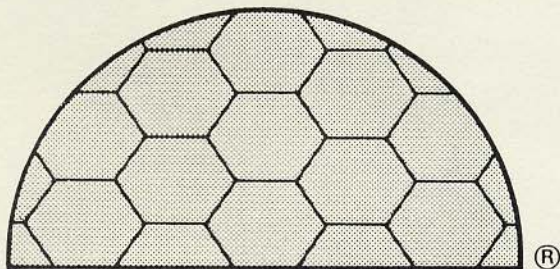
Rabobank

Voor een hypotheek op maat

de sterke kanten van Lamon

GEVEL REINIGEN en IMPREGNEREN
KELDER- en FUNDAMENTAFDICHTING
HOUTWORM- en BOKTORBESTRIJDING
SCHIMMEL- en ZWAMBESTRIJDING

LAMON

Produktieweg 8 9301 ZS Roden Tel: 05908-12400

Rabobank

Voor een spaarvorm die bij u past

